

276 / I.
10

22399

КС ГПВС

Збірник Хліборобської України

(Неперіодичний орган)

Рік 1931

Том I.

Складено під загальним проводом

† Вячеслава Липинського

при співучасті

Володимира Залозецького, Николи Кочубея,
Василя Кучабського, Романа Метельського
і Михайла Савур-Ципріяновича.

Прага 1931.

Видання Брацтва Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців.

10278

Львівська державна
наукова бібліотека

8556

† Вячеслав Липинський.

Вступне слово.*)

I.

Десять літ тому появилась перша книжка „Хліборобської України“ і десять літ тому був заснований „Український Союз Хліборобів Державників“. Початок сформулювання ідеї і початок спроби її здійснення.

Радісні і сумні роковини. Радісні — бо ідея наша має вже нині, по десятих літах, своїх вірних та її розуміючих борців. Крім того почала вона поширятись серед українського громадянства, впливаючи в деякій мірі на еволюцію його дотеперішніх способів політичного думання.

Сумні — бо ідея гетьманська найшла найменше зрозуміння як раз серед організованих гетьманців. Перша організаційна спроба здійснення ідеї не вдалась. Вона скінчилась нечуваним навіть серед наших примітивних політичних відносин скандалом: вимогою організації, поставленою своєму ідейному провідникові, щоб він признав себе духово зломаним. Іншими словами: організація, покликана для здійснення ідеї, признала повну безвартність цієї ідеї. Бо що варта ідея, яка навіть свого виразника не встані охоронити від „духового зломаня“?

Звідки оце парадоксальне видовище? Нині, по літах внутрішньої боротьби, що поглинула непродукційно стільки сил; — нині, коли пройшов вже найгостріший біль, спричинений ділами деяких „сердечних приятелів“ і „вдячних учнів“ — настав час дати спокійну відповідь на це питання. Настав час від другого-рядного відділити основне — знайти окутане хаосом боротьби ядро, яке цієї внутрішньої боротьби і організаційної невдачі стало джерелом і первопричиною.

Ім'я йому: персоніфікація ідеї гетьманської вже тут, на еміграції. Персоніфікація взагалі і персоніфікація в невідповідній особі. Друге — дало свої розкладаючі наслідки там, де сягав вплив цієї особи: в верхах, в проводі організації.

*) Це — призначене для публікації. яку отсим даємо в руки читача, — „Вступне слово“ є останнім твором бл. п. В. Липинського. Покійний закінчив його коротко перед своєю смертю в квітні 1931. Друкується що до найменших подробиць згідно з оригіналом. (Замітка Видавництва).

Перше — викривило і штовхнуло на хибний шлях взагалі всю організацію. Про друге говориться (по скільки взагалі про такі річі можна говорити) в моїм комунікаті.*) Про перше — далеко важніше — бо рішення не тільки для минушини, але і для будуччини, має сказати це вступне слово до „Гетьманця“**) — прямого наслідника нашої дотеперішньої праці — якого завданням: добре продовжити, а зле направити.

II.

Сформулювання ідеї Української Держави почалось з хвилююю упадку реальних спроб збудовання цієї Держави. Явище в життю людських громад звичайне. „Бо не оживе, як не помре“. Рухи стихійні, рухи з нічим не обмеженою грою несформулованих і неупорядкованих хотінь, не кінчаються перемогою. Без болю, без страждань, без смерти, ніщо не родиться на світі. Громадянство, що хоче мати свою Державу — своє втілення — мусить в болю і муках сотворити образ свого хотіння — ідею — і цей образ ідею тяжким зусиллям здійснювати.

Основним в процесах здійснювання єсть образ, єсть ідея. Вона приводить в порядок, організує, оформлює хотіння. Тим самим вона ці хотіння різними шляхами, але все до одної цілі, здійснює. Чи може знати дерево, куди і як, для здійснювання себе, свого праобразу, своєї ідеї, воно прокладатиме коріння? Раз в цей, раз в другий бік — відповідно до вартости чи безвартости натрапленого ґрунту і відповідно до свого зросту, розвитку своєї власної сили. В межах предопреділяючої нашої ідеї християнської етики тактику міняти вільно — саму ідею ніколи! Так думаємо і віримо ми, що визнаєм примат Духа над Матерією.

Нині ця віра не в моді. Реальні політики роблять собі дешеве посміховище з ідеологів. Але не даймо, як той Тома невірний, себе дурити видимим! Це хилиться до упадку капіталістичний світ із своєю соціалістично-комуністичною дитиною. І як звичайно в таких процесах упадку, нездатне до дальшої творчости суспільство, глумиться над тим, чого вже викресати з себе воно не в силі. Сміхом над ідейністю — морітурі прокладають шлях новим ідеям. Коли прихід цих нових ідей не застане нас з нашою власною ідеєю — Держава Українська, ненародившись, згине разом з упадаючим зматеріялізованим, капіталістично-комуністичним світом.

*) Цей „Комунікат“ друкується тут-же після „Вступного слова“. (Замітка Видавництва).

**) „Гетьманець. Продовження „Хліборобської України“ з р.р. 1920—1925“ — це була первісна назва нашого органу. Цю назву змінено пізніше за згодою Покійного на „Збірник Хліборобської України“. (Замітка Видавництва).

Процес здійснювання ідей залежить, — по перше — від якості горіння, точніше кажучи, від позитивної активності, яку дана ідея в душах своїх визнавців викликає; по друге — від їх здатності не міняти ідеї, тоб-то від їх дисциплінованості і слухняності у відношенню до ідейного проводу.

Горіння буває двояке: від зненависти і від любови. Перше руйнує, друге будує. Державу Українську може здійснити наша любов до неї, а не зненависть до її ворогів. Бо не вороги винні, що не маємо держави. Винні ми, що сотворили замість держави пустку, яку заповнили своїм змістом вороги.

Дотеперішній досвід здійснювання держави показав перш за все хаотичність і недисциплінованість українського духа в боротьбі з неминучим при всякім здійснюванню опором матерії. Всі ми — від голов держави почавши, а на звичайнім громадянині скінчивши — при будові нашої держави такою хаотичністю і недисциплінованістю, більше або менше согрішили. А гріх, коли він не спокутований, викликає гореч, зненависть і дальший гріх. Спокутованя минулого гріха в процесі здійснювання ідей рівнозначне з поборенням в собі бажання персональної реабілітації. Руйнуючу зненависть за свої невдачі і неменше руйнуюче бажання зайняти знов утрачене становище можна усунути лише службою ідеї. Тільки така служба здатна дійсно „реабілітувати“ — тоб-то з політичного трупа зробити творчу, потрібну для будуччини людину. Тому то з минулого не вільно нам брати дійсности, а лише легенду, не вільно брати смертного, а лише безсмертне.

В ким загориться любов до ідеї возстановлення дійсного 1918 року? Цього року — де в хаосі, глупоті, безхарактерності і безпорадності були змарновані найкращі можливості! Але в цім році, що помер на віки, повний гріхів і помилок, було і вічне і безсмертне. Було хотіння Української Держави, що прокинулось стихійно серед всіх шарів і класів українського громадянства. Був початок возстановлення органічної структури цього громадянства, як шляхом відродження спільної державної традиції, так і шляхом міжкласового зближення. Появились перші проблески почуття політичної спільности між всіми, хто живе на Українській Землі — спільного патріотизму замість різних націоналізмів — без чого не буває держав.

Щоб оце безсмертне для дальшої творчости зберегти, не вільно нам було бути „реставраторами“. Тільки очищені огнем терпіння, тільки спокутувавши свої гріхи повним відреченням від помсти за свої невдачі, ми змогли були передати вистраждану нами ідею Української Держави для здійснення дальшим поколінням.

Ніхто з нас, від Гетьмана почавши, не мав права претендувати до впливу на будуччину за свої діла в 1918 році. Вся

2 наша вартість для будуччини залежала і залежить виключно від нашої здатності до духового морального переродження під впливом нашої ідеї. Тільки як слуги ідеї ми змогли-б притягнути до неї тих, що 1918 року не знали і не переживали, але поняття про нього, якого ніщо змінити вже не в силі, органічно, народившись в громадянстві українським, унаслідували.

Таке моральне переродження під впливом ідеї дало-б нам було змогу цю ідею для будуччини стабілізувати — зробити ясною, непорушною. Образ Української Держави стояв-би тоді не за нами, а перед нами. Як образ будуччини а не минувшини — він притягнув-би тоді до себе з посеред молоді найактивніші, горючі бажанням творчості, елементи. Ця активна молодь, здисциплінована ідеєю, вже силою самого свого існування, свого прикладу, — силою присущого всьому активному бажання розросту — поширила-б ідею нашу серед громадянства. І перетворення під впливом цього органічного процесу недержавного способу думання українського громадянства на спосіб думання державний, підготовило-б ґрунт, без якого здійснення Гетьманської Української Держави неможливе.

Так була задумана від початків еміграції наша праця. Складаючи в 1920 р. „Статут і Реглямент У. С. Х. Д.“ і знаючи, що буду його головою (бо в цей тяжкий час „реалісти не романтики“ не перлись ще до проводу) я сам на себе наложив статутово такі обмеження, що зробили моє головування в керуючій всім рухом Раді Присяжних не помітним. Відомими стали формулюючі нашу ідею мої „Листи“ — але не те, що я фактично вів весь час наш рух. Такої самої — коли можна так висловитись символізації — не видвиання своєї власної особи, а тільки ідеї, якій особа служить — вимагав я від Гетьмана і від всіх наших співробітників. В цій душі складене було обов'язуюче нас всіх Заприсяження. Персоніфікація нашої ідеї вже на еміграції знівечила цей єдино вірний шлях і довела до організаційної катастрофи.

IV.

Для нас, думаючих так, як вище сказано, рішачим при заведенню персоніфікації вже на еміграції став момент законності. Усунути небезпеку боротьби претендентів ми мали надію, персоніфікуючи заздалегідь Гетьманство в роді вже гетьманувавшим. Розуміється при умові, що представник цього роду буде, як і всі ми, символом: буде слугою ідеї, а не бувшим Гетьманом використовуючим ідею для самореставрації.

І тут ми зробили помилку. Таку саму зрештою, яку роблять і більше від нас досвідчені та політично вироблені, монархісти французькі. В громадянствах, де почуття законності монархії або вже загинуло (як у Франції), або де воно ще не народилось (як в Україні), законність династії — це єдине оправ-

дання всякого легітимізму, всякої предопределеної персоніфікації — не єсть і не може бути движучою, творчою політичною силою. В таких умовах єдиний позитивний бік емігрантської персоніфікації перестає існувати, а всі її негативні риси виступають в повній силі. Так сталося і у нас.

Бо монархічна ідея у нас, де монархізм український єсть ідеєю будуччини, мусить розвиватись так само, як всі інші ідеї. Перемогти ці інші ідеї вона може більшою позитивною активністю і більшою ідейною дисциплінованістю своїх визнаців, а не тим, що вона реставрує законні права Монарха. В українських умовах законність династії до часу сотворення монархії все буде фікцією. І ніякі зусилля, як показав наш досвід, цього факту змінити не в силі. Будувати-ж на фікції і перемогти фікцією — неможливо.

V.

Персоніфікація української монархічної ідеї заздалегідь, вже на еміграції, не дала і не дає розвинутиись умовам, необхідним для перемоги цієї ідеї. Вона нищить передумову притягнення активних елементів: самовідречення і моральне переродження бувших політичних діячів. Коли має бути возстановлений бувший Гетьман — то чому не маю бути возстановлений я, його бувший староста? І чому це я во ім'я ідеї мушу слухати оцього теоретика, коли у мене, практичного діяча, ось які великі реальні заслуги в минулім, а у нього тільки писанина? Так поволі в міру поширення, а значить і меншої небезпечности — з течії ідейної рух гетьманський перетворювався в „практичну політику“ бувших великостей, ідучих, по прикладу персоніфікуючого до самореставрації.

Єдиною движучою силою оцих „гетьманців“ стала зненависть до демократії і підкреслювання своєї лояльности супроти особи Гетьмана. З моїх „Листів“ вони присвоїли собі лиш вступ: — критику демократичних методів організації громадянства. При чім з цієї моєї неперсональної критики методів зробив собі кождий з них персональну критику нелюбих йому партій чи осіб. Справа персоніфікації, яка в моїх „Листах“ трактується, як частина нашої ідеології, при чім як частина зовсім не першорядної ваги, і справа особи, яка на сторінках „Листів“ займає всього кілька рядків, стали раптом, як писав мені один з цих „гетьманців“, „центральною місцем гетьманської ідеології“. Натомість вся позитивна частина моєї праці осталась для більшости „організованих гетьманців“ чужа, нечитана, незрозуміла. Таким чином серед ширших безкритичних кругів ідеології гетьманства придбала славу якогось пугала на демократію і безнадійної реабілітації для бувшего Гетьмана.

Наслідки цього стали для нас фатальні. Умовою нашого

буття, було сполучити старі, вже ослабівші, але зберігаючі традицію та присущий їм ідеалізм, елементи попередньої провідної верстви з молодими, сильними, активними елементами нового, народжуючогося проводу. З демократії таким чином до гетьманського руху мало вийти все те, що при своїй активності і своїй самопошані, хотіло добровільно обмежити свою дотеперішню хаотичну експанзивність: шануючі себе сини демосу, нова наростаюча сила, що добровільно обмежує себе послухом закону і авторитетам во ім'я здійснення свого горячого, позитивного хотіння Держави. Із старої провідної верстви ми мали надію побачити в наших рядах все, що в ній було ще життєздатне і поважне.

Персоніфікація на еміграції одрізала нам шлях до цього резервуару наших сил і нашої будуччини. Коли „організовані гетьманці“ стали всю позитивну частину нашої ідеології вважати шкідливою „романтикою“ а практичною політичною роботою стала у них лайка демократії, та прославлювання ванзейського „монарха“ і боротьба з неблагонадійністю, то поважних елементів з посеред старої провідної верстви для політичних пустомельств ми не діждемось. А з посеред демократії до гетьманського руху не найціннішим одкрився шлях, а найгіршим: ренеґатським, або пасивним елементам.

Перші ставитимуть гетьманцями, щоб стати „аристократами“ або позводити свої особисті порахунки. Побувати на чаї у „Ясновельможного“, бути „на ти“ з якимсь „графом“, хвалитись близькими зносинами з якоюсь бувшою великістю або плюгавити во ім'я „авторитету Гетьмана“ своїх бувших товаришів по валеню гетьманства і тим підготовляти собі шлях для дальших політичних викрутасів на дикім полі українським — ось який зарисовується вже тепер профіль першого типу „гетьманців“.

Другий — елементи пасивні — баласт всякого творчого руху. Люде не знаючі муки від противенства між дійсним і бажаним. Тому не відчуючі потреби творчости. Тому позбавлені здатности впливання, здійснювання, притягання. Хитаючись сюди туди за перших часів еміграції, вони знайдуть в персоніфікованім гетьманстві знов те, чого їм треба: замість ідеї нашої, розворушуючої уми, примушуючої до політичного переродження — готову завдяки персоніфікації формулу, увільняючу від думання і ділання. По що працювати над собою для здійснення гетьманської ідеї, коли в Ванзее сидить вже готовий Гетьман? По що трудитися, коли вистане „присягнути“ і писати доноси до „Ясновельможного“? І як за дореволюційних часів ці елементи причепили себе до всеспасаючого соціалізму, так тепер вони вхопились за персоніфікацію. — „Білий гетьманський кінь“, замість колишнього „потягу революції“ буде їх тепер везти до „України“ і горе тому, хто як перед революцією, так і тепер зважиться проти таких надій протестувати.

Персоніфікація, притягаючи такі елементи в „організований гетьманський рух“, зробить його діаметрально протилежним тому, чим в нашім заложеню він мав і хотів бути. Замість організації людей свободолюбивих, з душею Яфетів, він стане організацією рабів з душею Хамів. Попікшися на своїм „визволенню“, ці раби затужили цілим своїм еством за новим рабством. Вони знайдуть його в персоніфікації. І як топтали вони колись закон благородства іменем революції, так тепер робитимуть вони те саме іменем „Ясновельможного Пана Гетьмана“. Персоніфікація монархії на еміграції в руках монархічно невихованих людей стане мечем в руках недоростка.

VI.

Першим, черговим завданням гетьманців було і єсть переховати в чистоті ідею Української Держави в часах лихоліття, що тепер настало. У всіх націй, переможених на якийсь час в своїй боротьбі за державу, але здатним до державного життя, консерватисти все бували елементом супроти окупаційних держав ідейно непримиримим. Вони в національній організмі творили цю частину, що переховувала в собі до слушного часу непорушним і чистим свій власний національний державний ідеал.

Не можна бути, як думають у нас, самостійником в думках і угодовцем в ділах. Такі політично ненормальні і неморальні сполучення мстяться потім жорстоко, як це бачимо на історії Польщі. В державно здатнім громадянстві функції мусять бути поділені. Існування такої державницько-непримиримої групи особливо потрібне українському громадянству. В протязі століть це громадянство не мало власної держави. Його психічна здатність до незалежного державного життя дуже слаба. Його хотіння власної держави дуже поверхове. Підстави всякої державної незалежності — матеріально незалежних а разом з тим війовничих, лицарських елементів в ньому дуже мало. Отже український політик державник мусить предвидіти найблизчу небезпеку, що загрожує українській державній ідеї. З одного боку — неминучий зріст політичного угодовства у відношеню до чужих держав і що за тим іде — культурна денационалізація; з другого — дегенерація державної ідеї в формі чи то бездумного, глупого емоціонального бунтарства, чи то запроданства чужим державним інтересам.

Персоніфікація на еміграції основне завдання гетьманського руху — берегти українську державну ідею — знищила. Замість переховувати ідею, гетманці стали переховувати персоніфіковану в особі Гетьмана емігрантську „державу“. Вони повторили історію республіканців. Як тамті скапіталізували для себе всю попередню боротьбу за державу в формі варшавської „Української Народньої Республіки“, так і ці зробили це саме в формі

ванзейського „Гетьманства“. І тут і там однакові типи людей витворили чужий дійсним болям Української Землі світок бувших діячів, з претенсіями на репрезентацію „держави“ і на промовляння „іменем держави“. Наслідки цього для самої української державної ідеї єсть і будуть фатальні.

Оці емігрантські „держави“, по прикладу держав реальних мусять вести, розуміється, „реальну політику“. Не боротьба за збереження державної ідеї стає їх завданням, а боротьба за збереження себе „до часу повороту на Україну“. Во ім'я цього робляться „договори“ з іншими державами і весь центр ваги з ідеї переноситься на гроші. В перекладі на реальну політичну мову це означає: на Українській Землі поширювання найгіршої, бо замаскованої форми угодовства, а на еміграції політику авантюризму, шукання покупців на ту чи іншу готову вже, персоніфіковану, фірму чи форму „української держави“.

Бачили ми вже в Західних Українських Землях таких „гетьманців“, що домагались угоди з варшавським урядом на тій мовляв підставі, що гетьманство це консерватизм, а консерватизм це негачія революції, а негачія революції це признання сучасного стану. Коли проти такого своєрідно „українського“ розуміння державного консерватизму я як найгостріще виступав, то прихильники персоніфікації, по прикладу персоніфікуючого, назвали це „божевільними, руйнуючими наше діло сварками“. Бо справді, що може шкодити „гетьманській державі в Ванзее“, коли вірні піддані цієї держави дістануть в Польщі за свою лояльність різні, хоч-би і невеличкі, блага. Виступають же піддані У. Н. Р. в ролі посередників між варшавським урядом і українською національною меншостю в Польщі, в ролі вразумителів цієї меншости. Чому-ж таку ролю не могли-б перебрати на себе „більш культурно і політично вироблені“ піддані Ванзейської держави? Або чи не допоможе швидкому поворотові цієї „держави“ на свою власну територію, коли Гетьман за матеріальну підтримку зречеться державних українських прав до якоїсь „менше важної“ частини цієї території. Між т. зв. „Петлюрівщиною“ і т. зв. „Скоропадщиною“, в які перетворились під впливом емігрантської персоніфікації і республіканський і гетьманський рухи, ніякої суттєвої різниці нема.

Паралельно з ширенням угодовства на українських землях під фірмою вірности емігрантській українській державі і паралельно з емігрантським політичним авантюризмом, при якому не знати, де кінчається суверен, а де починається агент, персоніфікація несе з собою ще одно, може найгірше зло: осміщення символів української державної ідеї. Коли мірилом вартости стає не вірність ідеї, а благонадійність супроти персоніфікуючої особи, то на верх силою річей вибиваються типи реальної політики, що оцю політику реальну проводять в цензорах іменем держави голодуючих студентів по „республіканських“ чи „гетьманських“ інтернатах. Можна собі уявити яке поняття про „українсь-

ку державу“ останеться потім в душах оцих студентів? І хто не буде сміятися гірко з ріжних „шопок“, роблених паном президентом, чи над паном президентом Української Народньої Республіки. Хто не буде сміятись (крізь сльози, коли це державник український), коли прочитає в гетьманській „Січі“ № 2, 1931, таку фразу: „Гетьман — Павло Скоропадський — се не тільки державний символ, але дійсний, живий Гетьман, Гетьман з Гетьманів, Монарх з Монархів, невиборний, ненаказний. Се — Помазанник Божий Української Трудової Монархії з віка у вік, з Роду в Рід.“ Україна занадто поважна річ, щоб її можна було блазнуванням збудувати. І громадянство України складається не з самих тільки „свідомих українців“, серед яких декласованість і брак всяких органічних звязків роблять на якийсь час можливими всякі неможливі найсмішніщі комбінації. Власне во ім'я великої поваги, во ім'я безмірної трудности проблему Української Держави всяким емігрантським персоніфікаціям цієї держави мусить бути покладений кінець.

VII.

Щоб запобігти всім цим злам від персоніфікації, я настояв на тому, щоб було взято від Гетьмана в р. 1920 Заприсяження. Одначе логіки фактів воно перемінити не змогло. Так само не допомогла і моя остання спроба передати Гетьману згідно бадетської умови мої права. Така переміна персоніфікуючого в ідейного провідника під моєю контролею мала на мою думку знов перенести центр ваги з персоніфікації на ідею. Але цього ані не зрозумів, ані не схотів сам Гетьман, а тим більше кліка, що за ці роки в смак персоніфікації увійшла і всі її користи для себе побачила. Оця моя остання спроба врятувати — для творчости — гетьманську організацію не вдалась. Вона скінчилась проголошенням мене божевільним та невідповідальним і поставленням мені вимоги, щоб я признав себе духово зломаним та відійшов від громадського життя.

Коли-б люде, що це зробили, були політично честні, вони поступили-б так. Позаяк ніяка лікарська комісія мого психічного стану не окреслювала і позаяк я ніколи не обіцявав Гетьману бути непрацездатним без кінця, то моє розв'язання У. С. Х. Д. на підставі Регляменту, ними-ж самими ухваленого, вони признали-б законним. На місце У. С. Х. Д. вони заклали-б нову організацію зі Статутом та Регляментом більше відповідаючим їхній практичній політичній вдачі. Щоб уникнути слушного закиду — „чому-ж ви скинули Липинського, коли нічого більше розумного ніж він ви видумати не в силі“ — вони відреклись-би урочисто від моєї ідеології та тактики і почали творити кращу та розумнішу ідеологію і тактику свою. Отверте виявлення того, що сталося: — поставлення на перше місце особи замість ідеї — показало-б, хто з нас в реальнім, практичнім політичнім

життю помиляється. І бути може, що в разі швидкого упадку більшовизму рестаурація Гетьманства з 1918 року найшла-би відгук на Україні і, во ім'я засади, що кожна нація має такий ідеал, якого вона гідна, може власне особа п. Павла Скоропадського — а не монархічна українська ідея — стала-б як раз ідеалом теперішньої української нації. Але політична чесність на жаль цим людям чужа.

Їхній лідер те, що сталося, формулує як „розрив з романтикою — розрив з романтичною позою і фразою, за якою крилось таке безмежне самозакохання (що аж до туберкульозу довело! примітка моя), яке не могло не шкодити справі нашої. Отже — до практичної політики!“ (Бюлетень ч. 11 ст. 12). „Практичних політиків“ єднає поки що спільне поповнення злочину, страх передомною і порожня амбіція, що, мовляв, ми тепер покажемо, що потрафимо зробити. Але енергії від всіх цих благородних почувань не довго стане. Остається найважніше. Щоб показати свою вищість треба мене принизити. На це буде направлена вкінці вся практична політика рівнозначна з забиванням цвяхів у власну труну. Бо, не зважаючи на цей розрив з романтичною позою і фразою, на першій місті Бюлетеню, як мотто, красується одна з цих, крадених у мене, фраз. В цілیم „Бюлетені“ нема ні одної думки, яка-б не була вже висловлена в моїх „Листах“. Оці мої „Листи“ і далі афішуються як ідеологія панів гетманців-практиків і повторюються безконечно, лише в вульгарній, глупій, косноязычній формі. Що-ж в дійсності сталося? Дуже проста і звичайна на Україні річ: — усунено Липинського, щоб самому зайняти його місце, очевидно після того, як Липинський прочистив всі шляхи і гетьманську ідею перемінив з ялової на родючу.

Подивімся на історію України. Приходять в дикі, запущені степи перші піонери-„романтики“. Відвагою і працею заводять перше господарство, odkривають землю, молоком і медом пливучу. На запах цієї землі вилазять зараз скрізь із своїх нор „практики“. Вони усувають „романтиків“, починають палити ліси на поташ, заводять на Україні анархію і безладдя і кінчають свою „практичну політику“ руїною. За якийсь час „відродження“. Знов піонери-„романтики“, що задумують велике, „щоб Русь знов стала Русю“, що мрію про Великого Гетьмана в своєму серцю леліять. Практики сидять тоді по „спілках“ з гнобителями, сміються з шалених дум і кплять з „романтиків“. Починають здійснюватися мрії і ролі міняються. Геть романтиків — до практичної політики! І козаччина Богдана Хмельницького перемінюється в „малоросійських“ блюдолизів, Мамаїв вошобойців і ліврейних льокайчуків. З Могилянської академії робиться школа плазунства. Великі церковні замисли Рутських вінчаються „доместикованою“ унією. З незалежної України робиться У. С. Р. Р. З гетьманської ідеї — Скоропадщина. Навіть легенди творчої для будучих поколінь від цих творчих зусиль не лишається, бо „практики“,

щоб показати свою „вищість“ мусять принизити, мусять опаску-
дити на свій образ і подобіє — „романтиків“.

В тім, що сталося у нас, нема нічого нового специфічного. Маємо ще одну, типову для України перемогу типу примітивного реаліста над типом ідеаліста. Маємо ще один зайвий доказ, чому не маємо своєї власної держави. Бо держави родяться тільки від гармонійного сполучення ідеалізму з реалізмом, родяться від Санчів-Пансів, що до смерті люблять і шанують Дон-Кіхотів і від Донкішотів, що своєю єдністю уміють заїмпонувати Санчо-Пансам. Неправдою єсть, що можна знищити Дон-Кіхота і самому зайняти його місце. Світогляд, що творить, ідея, що впливає, це витвори типу, раси, а не „переконань“. Санчо-Панса, перебраний в заграбовану у Дон-Кіхота зброю — може бути тільки пародією, фарсою, опереткою. Тому земля, де Дон-Кіхоти стають все жертвою Санчів-Пансів, де Санчі-Пансі, щоб зискати собі популярність Санчо-Пансів, допомагають їм убивати Дон-Кіхотів, а самі Дон-Кіхотську зброю одягають, щоб її своїм практицизмом осмішити, така земля не може мати своєї власної держави. Така земля мусить бути у вічному рабстві у націй сполучаючих в собі ідеалізм, Дон-Кіхотство з Санчо-Пансівством, два типи ідей, і два типи людей. І нічого при таких умовах не допоможе мислителям такої нації розв'язувати проблеми державного мужа серед нації не здатної до державного життя.

VIII.

Але, поки живем, поки хоч з тяжким трудом працюють стомлені „Україною“ груди, мусимо бути вірні ідеї, мусимо для неї працювати. Висловом цього єсть власне „Гетьманець“.

Нехай він буде доказом, що серед Гетьманців не були самі лиш українські „практичні політики“. Що плюгавленням нас „практиками“ хоч може вбито нас фізично, але духово не зломано (плюгавленням вбивають цвяхи у власну труну). Нехай він буде доказом, що була серед них ідейна і ідеалістична, не по убранню в чужі пера, а по свому соціальному типу, по своїй природі, молодь. І нехай не покидає нас, старих і змучених, надія, що ця молодь, що цей тип, що ця раса, таки переможуть колись на Україні.

Тоді прийде час на персоніфікацію. Тільки на Українській Землі, тільки з хвилиною перемоги на Україні типу ідеалістичного, з вічною тугою за добрим, за гарним, за великим, зможе бути проголошений Гетьман. Тільки тоді буде це Великий Гетьман, що буде дійсно персоніфікувати ідею, а не гетьман-отаман дрібний спекулянт на ідеях. І тільки тоді стане всім ясно, чого хотіли ми „божевільні“. А без здійснення ідеї нашої — в безвласнодержавній, практичній, реалістичній, рабській хамській Україні — дай нам Боже на віки до такої України непристосованими божевільними залишитись.

† Вячеслав Липинський.

Комунікат.*)

I.

Дня 5. травня 1930 р. був висланий до мене з Берліна лист такого змісту (наводжу дослівно з zachovanniam правопису).

5. травня, 1930 року. Берлін.

Високочтимий Вячеславе Казимировичу! Настала для всіх нас найстрашніша хвилина, коли ми переконалися, що надлюдська праця над створенням істини і теорії нашого ДІЛА надломилася Вас і порушила рівновагу Ваших духових сил.

Вас — творця єдиної теорії Української Державности — повалила, на велику скорб нас усіх, тяжка недуга.

Ви, не зізнаючи цього, власними руками стали руйнувати велике ДІЛО Вашого життя, для якого в жертву це життя принесли. Бачимо і зізнаємо це ми, вирості з Вашої науки.

Тепер Ви рішилися принести найбільш болючу жертву нашому ДІЛОВІ, жертву, на яку здібні тільки великі люде: в листі до Ясновельможного ПАНА ГЕТЬМАНА з дня 15. квітня Ви заявили, що „од всякого політичного життя усуваєтесь“, поки не видужаєте настільки, щоби змогти вернутися до політичної праці.

Цим Ви даєте фактичну змогу нашому ГЕТЬМАНОВІ довести розпочате Вами велике ДІЛО до слушного кінця. Біля НЬОГО всі ми присягаємо скупчитися, та, не ухилиючися ні від яких жертв, ЙОМУ в цій праці допомогти.

Нехай ВЕЛИКИЙ ГОСПОДЬ в Своїм Милосерді скорше відновить Ваше здоров'я і тим самим дасть Вам можливість повернутись до активної політичної праці на велику користь нашому ДІЛОВІ.

Члени Ради Присяжних У. С. Х. Д.: Ол. Скоропис Йолтуховський. С. Шемет. Монтрезор. Л. Сідлецький. Дійсні Члени У. С. Х. Д.: І. Лоський. Бвг. Томашевський.

*) Цей „Комунікат“ появився в „Ділі“ чч. 216—224 з дн. 30. вересня — 9. жовтня 1930 п. з. „Розкол серед гетьманців. (Лист до Редакції)“ зі слідуючим супроводжуючим письмом бл. п. В. Липинського: „Високоповажаний Пане Редакторе! Вважаючи „Діло“, згідно з його давню традицією, органом репрезентативним, отже в особливих випадках понадпартійним і загально-українським, дозволюю собі звернутись до Вас з проханням помістити ласкаво в одному з найближчих чисел нижче поданий Комунікат. В надії, що зробите це в цілях інформації українського громадянства, остаю з високим поваженням. В. Липинський“. На цьому місці передруковується цей „Комунікат“ без ніяких змін. (Замітка Видавництва).

Одночасно з дому Гетьмана Павла Скоропадського, інспіратор цього листа, ширились такі самі поголоски, що, мовляв, я під впливом недуги став умово ненормальний, що я руйную мною сотворене діло, що Гетьман і ті, що з ним, над цим боліють, але що на це ради нема, і що тому не остається нічого іншого, як тільки самому Гетьману взяти провід у свої руки, а гетьманцям скласти йому тут же на еміграції присягу.

Деяким простодушним людям, якись умисне, в цілі вислухання цього всього, спрваджувано до Ванзее, давались до підпису „резолуції“ з висловами „найсердечнішого“ співчуття для моєї „недолі“ і запевненнями, що Гетьман Павло Скоропадський мене горячо любить, почитає і нічого іншого — як тільки здоровля для мене — собі не бажає.

Бажаючи покласти кінець отаким методам політичної боротьби, що їх на Заході слушно чи не слушно звуть балканськими або орієнтальними, я предложив Гетьману Павлу Скоропадському, щоби він оголосив у своєму „Бюлетені“ вищенаведеного листа з приміткою, що лист цей анулюється. Анулюється тому, бо, завдяки невдалій стилізації, він став джерелом непорозуміння: я та інші гетьманці побачили в ньому бажання зробити з мене божевільного, під цим претекстом мене усунути і передати провід гетьманського руху п. Скоропадському, склавши йому тут на еміграції присягу, а п. Скоропадський і підписані під цим листом, як це видно з їх дальших енуціяцій, бажали тільки в той спосіб облекшити мою недугу і причинитись до мого найшвидшого виздоровлення.

Одначе оце мое предложення не було прийняте. Натомість заявили мені, що лист може бути видрукований, але тільки з приміткою, що він друкується „на мое бажання, щоб усім було відомо, що я від політичної діяльності відходжу через тяжкий стан свого здоровля“. „Маючи на увазі що мету — писалось далі в предложеній мені примітці — і бажаючи заспокоїти тяжко хворого, якому ми всі гетьманці так багато зобов'язані за його безцінну працю для добра нашого спільного діла, підписані під листом годяться на його опубліковання“.

В супровідному письмі до цієї постанови було додано, що оця відповідь дається мені „в останнє“ і „при умові, що з хвилиною опубліковання листа всяка публична дискусія над ним припиняється“. Розуміється таких писань до „горячо любленого тяжко хорого“ не давано до підпису добродіям, уживаним за ванзейськими чаями для висловлювання мені співчуття з приводу моєї „порушеної духової рівноваги“ та пояснювання мені всієї великодушності супроти мене панів Скоропадського, Скорописа, Сергія Шемета, Ігоря Лоського і т. д.

II.

Людам, що знають мене особисто, а через них і українському громадянству відомо, що я хорий на недугу легенів не від учора, а від десятка літ. Хоч значне погіршення цієї недуги в останніх роках зменшило мою працю квантитативно, але не змінило її квалітативно, бо туберкульоза легенів на умові здібности людини не впливає. І тому українське громадянство має право знати, чому це недуга не ставала на перешкоді моїй політичній діяльності тоді, коли під певними умовами і зобов'язаннями реституувались за Павлом Скоропадським його права до гетьманства (бо-ж він цих прав сам в р. 1918 вирікся) — і чому ця сама недуга перешкоджає моїй політичній діяльності тепер, коли п. Павлу Скоропадському забажалося заключених умов і прийнятих на себе під присягою зобов'язань не додержати.

Річ тут, розуміється, не в моїй особі, а в політичній ідеї, з моїм іменем зв'язаній. Для українського громадянства не може бути байдужим, чи гетьманська монархічна ідеологія є твором людини божевільної — це значить, що вона, крім збільшення політичних нещасть, нічого цьому громадянству принести не може, — чи вона є твором людини за свої слова відповідальної — це значить людини, що не може допустити, аби з теорії ублагороднення і умаєстатизовання українських політичних методів і політичних стремлень роблено практику емігрантської спекуляції, і щоби з ідеології державної, призначеної для цілої Української Землі і цілої Української Нації, роблено словесні підпорки для персонального підприємства пана Павла Петровича Скоропадського. Тому вважаю своїм обов'язком ці справи громадянству Українському вияснити.

III.

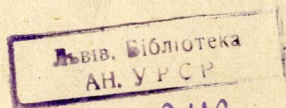
Статут і Реглямент Українського Союзу Хліборобів Державників, що лягли в основу гетьманської організації, були остаточно зредаговані і підписані дня 16/29. грудня 1920 р. Тодіж настановлено одноголосно Головою Ради Присяжних, органу кермуючого гетьманською організацією, мене, як автора Статуту та Регляменту і головного ініціатора відродженого на еміграції гетьманського руху.

Питання династії, займаюче так важне місце в кожній монархійній ідеології, не могло бути тоді вирішене. Ми розуміли, що про виір нового Гетьмана на еміграції не могло бути мови. Бувший-же Гетьман, Павло Скоропадський, хоч вже заявив був нам про своє бажання відновити свої гетьманські права і співпрацювати з нами, але ще вагався прийняти поставлені йому умови.

Наше становище (точніше: моє, одобрене тоді цілою Радою Присяжних) було таке: Державним ідеям більшовицькій і вшехпольській, що перемогли нас, можна протиставити тільки ідею державну українську, так само фанатичну і не гірше організовану, ніж ідеї наших ворогів, але перевищаючи їх своїм благородством, маєстатичністю і внутрішньою соціальною та моральною вартістю, як самої ідеї, так і її виконавців. Завданням Гетьмана у цій концепції було персоніфікувати ідею і силою свого авторитету (який, до речі, ми мусіли ще йому вибороти) охороняти чистоту ідеї і єдність організації. Точніше кажучи: не Павло Скоропадський своїм іменем і своїм проводом може возстановити Гетьманську Українську Державу на тій підставі, що він вже був Гетьманом, а Павло Скоропадський може стати знов Гетьманом на тій підставі, що він, стримавшись від усякої персональної акції, віддав свій авторитет репрезентанта на службу перемігшій на Україні гетьмансько-монархічній ідеї.

Гетьман Павло Скоропадський стояв довгий час на становищі якраз протилежним. Поговіркою тоді між нами зробилась його вічно повторювана фраза: „Вірте, Панове, що крім Вас, у мене нікого нема і що для себе я нічого не бажаю. Але я, як Гетьман, не можу звязувати себе тільки з Вами, я мушу мати свободу рухів і рахуватись з реальними силами“. Одначе тоді панове члени Ради Присяжних ще не були забули, що точнісінько таке саме говорилося у 1918 р. і „Національному Союзові“ і „добровольцям“, і Винниченкові і Келлерові, і центральним державам і антанті. Отже ми мусіли мати гарантію, що це саме не буде говоритись знов колись при першій нагоді якось новому Винниченкові, чи новому Желіговському, чи новому Келлерові, чи якимсь новим, взаємно себе виключаючим міжнародним констеляціям.

Не удалась тоді п. Скоропадському і його перша спроба розбити ідеологічно нашу організацію, переконуючи кожного зокрема, що проголошення монархічного гасла не своєчасне, що таке гасло його — Скоропадського — може скомпромітувати, і що далеко краще залишитись при випробованій вже Полтавцевій програмі гетьманства-отаманства, бо воно більше відповідає українським політичним традиціям і українській вдачі. Прихильників такого „гетьманства“ тоді ще серед Ради Прис. не було і тому моє ультимативне домагання: — нехай Павло Скоропадський підпише таке саме, як і ми всі, заприсяження, нехай вступить як член до Ради Присяжних і нехай працює для перемоги нашої ідеї, не як лідер, а як персоніфікуючий символ і репрезентант, а тоді тільки ми визнаєм його права до Гетьманства і зложимо йому по перемозі присягу в Києві — знайшло піддержку в цілій Раді Присяжних і було виконане Павлом Скоропадським по дуже довгих ваганнях, бо аж дня 6. XI. 1921 р. у Ванзее.

Заприсяження, складене Гетьманом Павлом Скоропадським звучить (наводжу дослівно для читачів, яким наш Статут невідомий):

„Приймаю свідомо Статут і Реглямент УСХД і кладучи під ними мій власний підпис, стверджую цим урочисто, що цей Статут і Реглямент, у всіх своїх пунктах, вповні відповідають моему власному духові і моїй власній волі. І в знак мого власного продуманого та непорушного рішення взяти на себе всю відповідальність і всі обов'язки, які несуть супроти Рідної Української Землі, супроти Української Нації та Української Держави, супроти свого хліборобського класу та супроти самих себе Присяжні співробітники УСХД, я, Павло Скоропадський, вступаючи до Ради Присяжних, своєю честю і чесно попередніх поколінь, що полягли в обороні Рідної Землі і в обороні своєї Незалежної та Суверенної Держави — за-присягаюся, що:

1) Буду вірно і до кінця мого життя служити ідеї Української Трудової Монархії, побудованої на співпраці і співдружності автономних і самозорганізованих українських класів і українських Земель, об'єднаних в одну Націю і в одну Державу принципом національної та державної єдності, персоніфікованої в Особі невибраного і дідиного Гетьмана Всєї України та Великого Князя Всея Малія Руси, бо тільки така форма державности в стані забезпечити незалежність і суверенність Української Держави та оберекти честь, достойність і національні права всіх громадян Української Землі од чужинецьких руйнуючих впливів та від рабської залежности од чужинців.

2) Буду проводити цю ідею в життя в рядах організації УСХД, віддаючи їй всі мої сили та збільшуючи їх почуттям єдності і братерства, спільної ідеї та спільної праці. Для того буду дисципліновано виконувати всі постанови УСХД, поступаючись, коли він того вимагатиме, моїми особистими інтересами. Буду все і скрізь піддержувати і зміцняти його авторитет, ставлячи перш за все суворі вимоги в виконанню своїх обов'язків до самого себе, а також вимагаючи від інших співробітників якнайпильнішого виконання прийнятих ними на себе обов'язків. Буду працювати над зміцненням нашої внутрішньої єдності через взаємну пошану, братерську любов, чесні і прості взаємовідносини і піддержування рівності авторитету.

3) Буду поборювати всякі чужі форми державности на Україні, як не відповідаючі потребі ладу і спокою для моєї Рідної Української Землі, як принижуючі честь і достойність Української Нації; як виховуючі серед нас почуття погорди до самих себе, почуття нашої низчости супроти чужинців та нашої нездатности до незалежного життя і як підюджуючі нас до взаємного винищування себе во ім'я інтересів чужих націй і чужих держав; і буду боротись зо всякими внутрішніми руйницькими течіями, що деморалізують нас систематичним розвалом релігії, моральности, національної самоповаги і національної єдности та, ослаблюючи таким чином нашу внутрішню силу, ведуть нас свідомо або неспвідомо під панування чужих націй, чужих інтересів та чужих держав.

4) Не буду ні тепер, ні до кінця мого життя належати до яких би то не було політичних партій та вживати партійної політики до досягнення моїх персональних цілей і не буду без згоди Ради Присяжних брати участі в яких би то не було тайних та явних товариствах, братствах і організаціях. І це моє добровільне Заприсяження, моїм власноручним підписом скріплене, буду мати право замінити тільки Присягою всенародною, зложеною в Українській Столиці Гетьманові Всєї України і Великому Князю Всея Малія Руси, проголошеному по збудованню суверенної і незалежної Української Держави в формі Української Трудової Монархії.“

Павло Скоропадський 6 листопаду 1921 року. Ванзее.

Я вірив тоді в політичну чесність п. Павла Скоропадського і вірив, що, як події 1918 р., так і те, що творилось тоді на еміграції, научили його в решті решт розуму. Тому з цілим завзяттям, з яким все своє життя робив і роблю те, в що вірю, взявся я за працю — з одного боку над продовжуванням формування нашої ідеології, а з другого — над відновленням авторитету Гетьмана і сотворенням легенди Роду Скоропадських. Така легенда була необхідна для досягнення двох цілей: 1) виховання нею самого Гетьмана, 2) підготовки громадянства для майбутнього сприйняття династії і гетьманства. Наскільки не удалось мені перше — свідчить далі поведження п. Скоропадського; наскільки-ж удалось друге — нехай свідомством буде те, яке було відношення українського громадянства до гетьманської ідеї і до Гетьмана десять літ тому і яке воно тепер.

Доки п. Скоропадський бачив, що він завдяки своїй і всіх нас праці в очах українського громадянства обліковується, становище його супроти взятих на себе зобов'язань було льоальне. Воно почало мінятися в міру зросту його авторитету, що йшов паралельно з поширенням нашої ідеї і ростом нашої організації. Чим певнішим став почувати себе п. Скоропадський, тим більше виявляв він охоту забувати про те, кому і чому завдячує він оцю певність. Першим проявом нельоальності були його виступи проти членів Ради Присяжних і проти Ради Присяжних як установи. „Характеристика членів Ради Присяжних“ — це був невідмінний перший пункт на його пропам'ятних записках, на основі яких при наших побаченнях велись розмови зі мною. „Невже Ви не бачите, Вячеславе Казимировичу, повторює він мені цілими роками, що все це в порівнанні з Вами пігмеї? Я розумію, що нам треба кермучого органу, але невже може ним бути оця Рада Присяжних? Зрештою для діла треба перше всього грошей, а гроші можу добути тільки я“. Моєї сталої відповіді, що „буде дружина буде злато“, що вага в першій, а не в другій, і що Рада Присяжних, це одинока вітка, на якій сидить він і ціле його майбутнє гетьманство — він і досі не зрозумів. Зрозумів натомість, що я Раду Прис. буду боронити до останка, бо бачу в ній одну правну установу, яка його, Гетьмана, силою своєї єдності і Заприсяження, може держати в руках і тим захистити нашу ідею і наш рух від усіх нещастів персональної акції п. Скоропадського. Зрозумівши це, він змінив свою тактику. Замість підюджувати мене проти Ради Присяжних, він почав бунтувати Раду Присяжних проти мене. Останнє йому вдалось.

Почав він з найбільшого в Раді Присяжних опозиціоніста — п. Сергія Шемета. Взявши його до себе на свою приватну службу, він з людини, що не хотіла підписати Заприсяження, доки такого самого Заприсяження не підпише Скоропадський,

зробив свого першого помічника для того, щоби цього Заприсяження позбутися.

У Берліні (куди мене, всупереч моїм бажанням і попередженням, граючи на моїх почуттях обов'язку, перетягнуто з Райхенау) я так у р. 1927 занедужав, що мусів у півмертвому стані вернути назад до Австрії, в гори. Тоді п. Скоропадський рішив, що настав якраз слушний час почати мститись на мені за своє Заприсяження, а одночасно поволі почати нищити авторитет людини, що одинока, власне завдяки своєму авторитетові, могла протиставитись здійсненню його персональних плянів. Під диктат Гетьмана в ванзейським передпокою, бувший повстанець з 1918 р. п. Сергій Шемет став вистукувати на машинці і розсилати поодиноким гетьманцям такі півофіційні енунаціїї.

„Досі ми не збиралися згори наділяти усю Україну ідеологією Липинського і викінченими на еміграції проектами перебудови всіх політичних і соціальних відносин... Тепер... прийнято принцип непогрішимости Ради Присяжних УСХД. Гетьман і його Рід персоніфікує вже не єдність нації і держави, а „Листи до Братів Хліборобів“.

„Я проти вирівнювання іменем Гетьмана всіх гетьманців по Липинському. Стремління зробити з Липинського Магомета, а з „Листів до Братів Хліборобів“ — Коран — це пересадка. Така пересадка тільки відштовхує від нас реалістично настроєні елементи, котрі шукають політичного знання, а не політичної віри. Для цих елементів, до котрих причисляю я і себе, „Листи до братів хліборобів“ залишаються підручником, але не Кораном“.

„Перенесення всієї ваги на традицію, на авторитет, як то робить Католицька Церква, в політиці недоцільно. Доказом тому служить занепад державної сили якраз во всіх странах, де католицизм мав найбільші виховуючі на громадян впливи і навпаки досягнення найбільшої державної могутности країнами, де громадянство виховувалося в раціоналістичнім світогляді протестантизму і реформацій“. Або, як ясніше сформулював це потім п. Шемет: „Одною з індивідуальних рис в писаннях Липинського, невідповідючих моїй духовій структурі, вважаю релігійний містицизм. В Церкві я ціную її моралізуючі впливи. До містичних її основ я байдужий“.

„В словах присяги нашої сказано, що „Гетьман персоніфікує єдність нації і держави“, а в Наказі Гетьманській Управі вже говориться, що „Гетьман персоніфікує собою єдність ідей та організацій“. Мусимо признати, що перше і друге не те саме“ (не додає тільки п. Шемет, що в Заприсяженню мова про Гетьмана в Київі, а в Наказі про Гетьмана в Ванзее. В. Л.).

Персональні напади на мене п. Сергія Шемета і його злобне та неправдиве представлення моєї громадської діяльности — в роді інсинуацій проф. С. Томашівського, що я колись „був соціалістом“ — поминаю. За оцими „увагами“, писаними 18. III. 1928, пішли заяви далші. Читаємо там:

„Тенденція національну стихію гетьманського руху замінити територіальним патріотизмом, а загальну ідею Української Гетьманської Держави — програмою Трудової Монархії — вважаю хибною“.

„Панове Кочубей і Залозецький... беруться заводити між нами єдину філософську теорію (Липинського) так, ніби річ йшла про те, щоб всі гетьманці вписалися до однієї якоїсь політичної секти“.

„В писаннях Липинського є багато індивідуального, властивого авторові і ближчим йому по духу Заприсяженим, але не всім і не в однаковій мірі. Ще менше вони є універсальними у відношенню до всього українського

національно-монархічного громадянства, об'єднання котрого біля символу нашої національно-державної єдності (Гетьмана Скоропадського) — є основним завданням Гетьманського Центру“.

„Безоглядну критику демократизму в писаннях Липинського часто приймають як нахил гетьманців в бік фашизму і абсолютизму. Наслідком цього піднімається довіра до Гетьмана“.

„В тім, щоб канонізувати писання Липинського, я не бачу ні змислу, ні потреби. Я не можу приймати, як правдиву мудрість, цієї схоластики і рутини в методах праці, які хтять накинути живому рухові... Коли в більшості Рада Присяжних слідом за Кочубеєм стане на ґрунт певної ідеологічної концепції (Липинського), покинувши таким чином базу реальних інтересів, то чи буде тоді Рада Присяжних УСХД мати моральне право задержати в своїх руках провід над цілим гетьманським рухом і чи не буде це режимом ідеологічної диктатури“ і т. д. і т. д. (лист С. Шемета „До Ясновельможного Пана Гетьмана і до членів Ради Присяжних УСХД“ і його „Критичні замітки до I-го числа Бюлетеня“ з д. 10. V. 1929 р.).

Паралельно з цим усі мої постанови саботували або перекручували. Кого я поручав — того поборювано, кого я поборював — того піддержувано; що я вважав потрібним робити — цього не виконували, навпаки робили те, що я вважав шкідливим.

У самий рішучий спосіб став я протестувати проти ширення з гетьманського дому і з гетьманського відома ідеологічного та організаційного хаосу, а ще більше проти смердяковщини (від Смердякова, прізвища одної постаті з романів Достоєвського) оцих Шеметівських, одобрюваних п. Скоропадським, писань — смердяковщини, убиваючої всяке завзяття, всякий порив, всяку охоту до творчої полеміки і дальшої праці. Бо як тут переконувати, що я не претендую на Магомета, а мої „Листи“ на Коран? Як обороняти перед смердяковською насмішкою те, що для тебе святе — те, чому ти віддав цілого себе, свій спокій, своє здоров'я, своє життя? За довгі літа громадської української праці досить надивився я на спустошення, ширені в українстві смердяковщиною. Тільки і тільки вона не дає повсякчасно „відродженому“ українству дійсно відродитись. Тільки смердяковщина убиває в українстві всяку жертву трагічним питанням: і чи за таке варто умирати? Смердяковщина — це зараза стократ небезпечніша від цілого комунізму. Бо комунізм — антихристова ідея, у боротьбі з якою відродитись може ідея Христова. А смердяковщина — це трупний яд, викликаючий тільки розклад, гниль і смерть.

Захопивши тепер, завдяки п. Скоропадському, провід гетьманського руху в свої руки, і беручись за „державне будівництво“, смердяковщина думає, що державу можна збудувати „прислухуючись до реальних інтересів“, як це роблено досі на Україні з відомим наслідком протягом 1917—1920 рр. Бо чи-ж такими самими реалістами, як пп. С. Шемет і Ко, що спекулюють на реальному „інтересі земельної власности“ (пор. їх знаменитий „лист в аграрній справі“, оголошений в останньому числі Бюлетеню Гетьм. Управи за Липень—Серпень 1930 р.) не були українські есери, що спекулювали на ще більш реальному „інтересі

земельного грабіжа“? — Держави — каже провідна думка моїх „Листів до братів-хліборобів“ — будуються не винюхуванням реальних інтересів, а з гори прийнятою ясною державною ідеєю. Така ідея є одиноким мірилом вартости для всяких реальних інтересів, для зрозуміння, які енергії серед народу треба вважати державними і які протидержавними, і що в хаосі реального життя здійсненню ідеї держави помагає, а що заважає.

Панам, знаючим напевно, які реальні інтереси переможуть, очевидно ніяка ідейна організація, а з нею (для такої організації необхідні) ідейні авторитети непотрібні. Знищити авторитет Липинського, а якби це не вдалося, проголосити його божевільним; зломити організаційне Заприсяження; розпорошити організаційне ядро, а тим самим одкрити шлях всяким персональним затіям та амбіціям — хіба-ж це не дрібниці у порівнанні з мільонами куркулів, що стихійною силою своїх реальних інтересів скинуть більшовиків, збудують українську державу, і посадять Павла Скоропадського за його заслуги перед ними у 1918 р. на гетьманський престол? „Конфлікт Липинський—Скоропадський + Шемет + Скоропис, який тлів уже в самих зародках гетьманського руху і який на щастя цього руху виявився в повній силі вже тепер — пише один з осторонь від цього конфлікту стоячих гетьманців — це зударення не якихось особистих уподобань чи нездорових нервів, як це дехто хоче вмовити, а зударення означеної монархічно-клясократичної ідеї з браком усякої провідної ідеї, це зударення тактики політичного перевиховування українського громадянства силою зорганізованої ідеї, з тактикою політичної спекуляції ра взірць реалістичної УНР-івщини“.

Моє домагання віддати на суд всіх гетьманців, а потім виключити з Ради Причияжних, розкладаючого нашу ідею і розвалюючого нашу організацію, п. Сергія Шемета, зустріло рішучий опір Гетьмана Скоропадського. Цей опір, як тепер показалося, мав свої цілі. В монархічно-клясократичну ідею п. Скоропадський на ділі ніколи не вірив. Далекосяглого політичного розуму і мужности, щоби бачити, що Гетьманство на Україні здійснитись може лише по довгій ідейно-організаційній підготовчій праці, він не мав. Отже не диво, що по кількох літах примусового мовчання він стратив терпець „чекати“ і рішив, що треба йому самому шукати шляху до гетьманування — шляху коротшого і більше практичного, ніж вказаний мною шлях політично-морального переродження України монархічно-клясократичною ідеєю. Таким коротшим і більше практичним шляхом видались йому: здобута, завдяки нашій дотеперішній ідейно-організаційній праці, деяка особиста популярність і Шеметівські „реальні інтереси“, тоб-то виразно кажучи, емігрантська політична спекуляція. Використовуючи мою фізичну незмогу їздити, і безпосереднім особистим впливом, а не розпучливими листами, кінець

завчасу оттаким намірам покласти, п. Скоропадський вступив на цей шлях від часу мого виїзду з Берліну, в осени 1927 р. За всім ним від того часу зроблені політичні кроки та акти — зазначую і підкреслюю це для тих, що колись про ці річі довідаються — він сам несе повну відповідальність.*)

Отже від осени 1927 р. почалась боротьба між п. Скоропадським і мною за долю гетьманського руху. Бажаючи найбільшу для своїх плянів перепону — в лиці моєї особи і моєї політичної лінії — усунути, п. Скоропадський зпочатку пробував

*) Одним з таких актів є т. зв. „Будапештський договір“. Важний він не як такий — як договір — бо яку реальну вартість можуть мати міжнародні акти підписувані тепер п. П. Скоропадським? — а важний як документ політичної безхарактерности п. Скоропадського й як ілюстрація, на які бездоріжжя авантюризму зводить його використання гетьманської ідеї для його персональних цілей „гетьманський рух“. Згідно з волею бл. п. В. Липинського подаються тут до публічного відома слідуєчі документи про „Будапештську справу“:

ВИПИСКА З ЛИСТА П. П. СКОРОПАДСЬКОГО ДО В. К. ЛИПИНСКОГО
З Д. 16.III.1929 р.

(Лист цей був переданий через М. П. Ципріяновича, що їхав тоді з Берліна до Бадену).

В цім листі я хочу з'ясувати Вам ті головні пункти нашої зовнішньої політичної праці про котру може Ви трохи чули, але не знаєте всіх подробиць, позаяк вони таємни й передавати їх Вам листовно поштою було-би не обережно.

Ще літом минулого року я відновив знайомство в Берліні з Бароном Ш. Цей пан — сенатор Угорського Сенату, багатий чоловік, йому головню належить більшість токайського вина, брат його одружений з архікняжною М. А. сестрою архікнязя А., претендента на Угорський престол. Ш. чоловік дуже серйозний, впливовий, близький до гр. Бетлема. Він був в Київі за мої часи старшиною для зв'язку австрійської армії з германською, там він бував у мене.

Літом ще я балакав з ним про нашу справу, він зацікавився і взявся зробити мені побачення з Бетлемом в Будапешті. Ще в Жовтні було вирішено це побачення, але діло затягнулось і я зміг бути прийнятим лише в Січні.

А. великий приятель Ш., й був, так казати, маклером між ним й мною. 5-го січня А. і я виїхали до Будапешту. Для кращого уснення Вами цієї справи, надсилаю Вам виписки з мого дневника, викинув там усе що не торкається прямо переговорів, але зараз можу сказати кратко, що я там був прийнятий виключно добре, як гетьман інкогніто; мені робили багато різних прийомів, полювань, обідів тай інше.

ВЫДЕРЖКИ ИЗЪ МОЕГО ДНЕВНИКА.

6.I.1929. Въ 4 ч. благополучно приѣхалъ въ Б. Безконечные разговоры съ В. Онъ нашъ человѣкъ. Говорить, что Б-мъ очень заинтересованъ мною, но что онъ получилъ донесеніе, что я не имѣю шансовъ на на успѣхъ. Во вторникъ свиданіе съ Б-мъ. В-ту дано на прочтеніе и критику всѣ меморандумы.

7.I.1929. ... продолженіе выясненіе черезъ В-та личности Б-ма.

8.I.1929. ... въ 3 вернулся домой, отдыхалъ. Продумалъ о томъ, что буду говорить съ Б-мъ. Последній вызвалъ къ себѣ В-та въ 5 часовъ. Ровно в 6 ч. я и А-нъ входили въ парадную дверь прелестнаго дома

Шметівськими писаннями мій авторитет у гетьманських колах знищити, потім за умово ненормального мене оголосити, а одночасно, для задержання при собі ідейних одиниць серед гетьманців, він при всякій прилюдній нагоді відміняв у суперлятивах моє прізвище з додатком, що мовляв, була високо заслужена, ним глибоко шанована, людина, але від праці розум загубила. Завершенням цієї акції мав бути „перший зїзд гетьманців“, що оце в кількості 10 людей відбувся в липні ц. р. в Ванзее і що мав „організаційно улегалізувати“ політичні похорони мої і моєї ідеї так, щоб наївним людям видавалось, що все — крім „не-

въ стилѣ ампиръ, занимаемого Предсѣдателемъ Совѣта Министровъ... На основаніи всего, что я слышалъ, онъ въ В-иі является просто диктаторомъ въ нѣсколько замаскированной формѣ. Фактически вся власть у него въ рукахъ. Онъ сумѣлъ объединить три главныхъ партіи: Соціалъ-христліхе, хлѣборобовъ и партію свою Б-ма въ одну называемую: „Еінгайтпартай“. Въ этой партіи объединено 85 процентовъ парламентскихъ голосовъ. Правитъ страню уже 5 лѣтъ. Видимо сидитъ прочно. Въ прекрасныхъ отношеніяхъ съ Х-ти, который совершенно отстранился отъ дѣлъ и лишь представляетъ страну. Первымъ насъ встрѣтилъ Управляющій Канцеляріей Предсѣдателя Совѣта Министровъ... — молодой человекъ, чрезвычайно любезный; В-тъ говоритъ, что онъ убѣжденный нашъ сторонникъ... Черезъ минуту я былъ въ кабинетѣ Б-ма... Послѣ привѣтственныхъ словъ мы сѣли... я съ мѣста, безъ всякихъ прелеминарій началъ излагать причину моего пріѣзда. Я его предупредилъ, что не знаю на сколько онъ освѣдомленъ вообще въ украинскихъ дѣлахъ и потому постараюсь дать ему въ сжатой формѣ общую картину, при чемъ для сокращенія бѣсѣды просилъ его въ томъ случаѣ, если онъ что либо изъ того, что я ему буду говорить уже знаетъ, прерывать и задавать вопросы, которые ему неясны. Началъ я съ русскаго большевизма, онъ черезъ минуту меня перебилъ и сказалъ: „я съ Вами совершенно согласенъ, большевизмъ въ Россіи падетъ, нужно думать о томъ что прійдетъ послѣ него.“ Я началъ ему говорить тогда о единой Россіи, о Романовыхъ, о республикѣ россійской, о причинахъ, которыя мѣшають осуществленію этихъ плановъ и перешелъ къ разл. національностямъ, населяющимъ быш. Россію и, конечно, остановился на Украинѣ уже во всѣхъ подробностяхъ, онъ слушалъ внимательно, потомъ перебилъ: „да, говоритъ онъ, это все вѣрно, но какъ Вы думаете овладѣть властью на Украинѣ? Вѣдь Вы себѣ ясно представляете картину, что не Вы же одинъ будете туда стремиться. Вѣдь вмѣстѣ съ Вами явятся и другіе; Поляки двинуть петлюровцевъ и будутъ сыпать деньгами для того, чтобы Васъ сбить. Безъ сомнѣнія явятся и другіе“. „Безъ сомнѣнія, говорю я, но мы это и предвидимъ и готовимся къ этой борьбѣ; по нашему мнѣнію для этой борьбы и нужно имѣть тѣ прочныя организаціи, которыя сумѣли бы увлечь за нами украинскій хлѣборобскій классъ, именно объ этихъ организаціяхъ я только что Вамъ докладывалъ; при чемъ въ нихъ должны преимущественно быть не платные люди, не агенты, а люди, которыхъ мировоззрѣніе подходитъ къ нашему. Единственная группа украинская, которая такъ понимаетъ дѣло, это мы. Поэтому то мы и рассчитываемъ на то, что, когда среди анархіи появится и будетъ активно дѣйствовать сбита, сильная организація, спаянная дисциплиною и управляемая одною волею, то эта организація и возьметъ перевѣсъ“. „Не могли бы Вы уже теперь найти пути къ объединенію съ другими группами?“ „Мы, конечно будемъ стараться это сдѣлать, но удастся ли намъ, не знаю, такъ какъ можно объединять группы, живущія самостоятельными принципами и имѣющія самостоятельное мировоззрѣніе, здѣсь же, какъ наприкладъ, съ группой петлюровцевъ, идетъ дѣло о людяхъ, которые живутъ самостоятельно,

дуги В. Липинського" — залишилось у „гетьманському центрі“ по старому.

На цьому зїзді була ухвалена під президією „правдолюбивого“ п. Скорописа і під патронатом ванзейського гетьмана така резолюція:

„В справі неурядуючого Голови Ради Присяжних В. К. Липинського. Зїзд: вислухавши доклад Гетьманської Управи і ознайомившись з документами й листуванням, що торкається ряду непорозумінь, які за останній час виникали між нині неурядуючим через свою хворобу Головою Ради Присяжних У. С. Х. Д. —

а идуть на поводу у Польши, слѣдовательно, объединеніе съ этими людьми возможно лишь по столько, по сколько можно съ Польшею договориться. Возможно ли это теперь, не думаю.“ Онъ согласился. Я продолжалъ ему говорить о нашей идеологіи, о нашихъ организаціяхъ и т. подобное. Вдругъ онъ меня остановилъ, говоря: „Ваши мысли мало разнятся отъ моихъ, думаю, Вы правы, но вотъ что, конечно все, что Вы говорите имѣетъ для В. громадное значеніе. Если бы Вамъ удалось создать ту Украину, о которой Вы говорите, В-ія была бы очень счастлива, но, какъ Вы относитесь къ вопросу Карпатской Руси? Нельзя же въ самомъ дѣлѣ думать, что, беря отъ насъ руку помощи, Вы одновременно посягали бы на наши тысячелѣтніе границы. Прежде нежели дать Вамъ категорическій отвѣтъ на Ваше желаніе, я долженъ знать ясно, какъ Вы относитесь къ этому вопросу.“ „Конечно, говорю я, Подкарпатская Русь — украинцы, но на приобщеніе ихъ къ будущей Украинѣ мы въ данное время не посягаемъ“. „Я понимаю, что теперь Вы не посягаете, но впоследствии, если Вы будете Гетьманомъ Украины, какъ Вы будете относиться къ этому вопросу? Они несомнѣнно будутъ стремиться къ соединенію съ Києвомъ, а мы этого ни при какихъ условіяхъ никогда допустить не можемъ, это наше тысячелѣтнее право. Карпаты — естественная граница и Ваша и наша. Вообще, повторяю, если Вы желаете имѣть съ нами дѣло, то Вамъ слѣдуетъ рѣшить вопросъ Подкарпатской Руси въ томъ смыслѣ, что Вы уже теперь дадите намъ обязательство письменное, что Вы никакихъ посягательствъ на наши старыя границы не будете имѣть.“ Я послѣ нѣкоторой паузы ему отвѣтилъ: „Мы посягательствъ на Ваши границы, ввиду того значенія которое имѣетъ для насъ зближеніе Украины съ Венгріей, не будемъ имѣть. Но Вы должны понять, что нѣтъ ничего тайного, чтобы не стало явнымъ, если я дамъ Вамъ письменное обязательство и оно станетъ извѣстнымъ моимъ врагамъ, это будетъ использовано противъ насъ съ большимъ успѣхомъ; поэтому я дамъ Вамъ слово и Вы этимъ должны удовлетвориться.“ „Я Вамъ вѣрю, но я офиціальное лицо, я могу умереть, долженъ остаться слѣдъ, на письменномъ обязательствѣ я настаиваю. Но даю Вамъ слово, что оно не будетъ передано въ канцелярію, а будетъ храниться въ моемъ личномъ письменномъ столѣ“, при этомъ онъ показалъ на столъ. „Если я уйду, я передамъ бумагу моему замѣстителю и буду настаивать на томъ, чтобы онъ также поступилъ съ нею, какъ и я.“ „Я общалъ дать бумагу въ томъ смыслѣ, что я признаю прежніе границы Венгріи и не заинтересованъ въ странахъ, лежащихъ внутри ея границъ. Онъ спросилъ меня, сколько мнѣ нужно денегъ. „Чѣмъ больше, тѣмъ лучше, не менѣе пятидесяти тысячъ пенго въ мѣсяцъ.“ „Теперь я понимаю.“ „Прошу лишь, чтобы срокъ былъ не менѣе 3-хъ лѣтъ.“ Я ему объяснилъ, что при такомъ срокѣ я могу пригласить людей, отрывая ихъ отъ тѣхъ мѣстъ, которые они теперь занимаютъ и которыхъ ихъ кормятъ.“ „Я могу уйти, а на основаніи конституціи, я не могу связывать своего замѣстителя долгосрочными платежами, но общаю Вамъ, что я все сдѣлаю для того, чтобы мой замѣститель продолжалъ мою политику по отношенію къ Вамъ“.

В. К. Липинським з одного боку і Радою Присяжних, Гетьманською Управою і поодинокими Гетьманцями з другого боку, констатує, що ні ідеологічних, ані програмових причин для згаданих непорозумінь не існує, що єдиним джерелом всіх непорозумінь є фізична недуга п. В. К. Липинського, яка й унеможливила для керуючих органів нашого руху співпрацю з В. К. Липинським по питаннях біжучої реальної політики“.

Отаку „резолюцію“ підписав також і один греко-католицький священик. Підписав, думаю, тому, що той-же самий, засідаючий тепер в Гетьманській Управі і президії зїзду п. Сергій

„Нельзя ли скорѣе опредѣлить точно сумму?“ „Можно, какъ долго Вы здѣсь останетесь?“ „Два дня у барона В-та“. „Прекрасно, я ему дамъ отвѣтъ“.

Масса взаимныхъ любезностей, добрыхъ пожеланій и т. п. Проводилъ до дверей, я вышелъ изъ кабинета. За мною вышелъ Б. и пригласилъ къ себѣ А., который остался у него всего нѣсколько минутъ. Графъ Д. затѣмъ показалъ намъ внутренность дворца...

9.I.1929. Въ семь часовъ мы, т. е., А., В-тъ и я выѣхали въ имѣніе В-а... В-тъ намъ рассказывалъ про мѣстную жизнь... Съ Польшею отношенія хороши...

11. Января 1929 г. ... А. рано утромъ сегодня уѣхалъ. В-тъ по телефону говоривался съ Б-мъ, прося его принять его или меня для полученія окончательного отвѣта...

12. Января 1929. Получилъ отвѣтъ отъ Б., что послѣдній просить В-та прїѣхать къ нему 14-го въ 11 часовъ утра. для окончательного рѣшенія вопроса...

14.I.1929. Въ Б-тѣ. ... Къ часу дня вернулся отъ Б-ма В-тъ. Онъ сидѣлъ у него полтора часа. Б-мъ по мнѣнію В-та сильно заинтересованъ нашимъ движеніемъ, соображалъ съ Б-мъ всѣ наші шансы на успѣхъ. Чрезвычайно сожалѣлъ, что не можетъ широко пойти намъ на встрѣчу и долженъ ограничиться значительно меньшей суммой... В-тъ, думаю онъ не жлетъ, сказалъ мнѣ, что Б-мъ ему высказалъ, что изъ всѣхъ лицъ русскихъ и украинцевъ, которыхъ онъ видѣлъ у себя, я на него произвелъ наибольшее и наилучшее впечатленіе... Ненавидитъ Румынію. Нелюбитъ Польшу, но полагаетъ, что съ нею не слѣдуетъ намъ обострять отношенія. Интересовался знати, какъ мы думаемъ рѣшити вопросъ нашихъ взаимоотношеній съ великороссами, этимъ отношеніямъ онъ придаетъ въ нашемъ дѣлѣ большое значеніе. Онъ сторонникъ не блефа, а упорной тягучей подготовительной работы. Готовъ не только денежно, но и морально и всякими другими средствами насъ поддерживать. На вопросъ В-та, нельзя ли немедленно закончить дѣло, онъ заявилъ, что ему нужно имѣть нашъ меморандумъ, а кромѣ того составить договоръ, въ которомъ онъ указываетъ на согласіе дать поддержку В-иі денежную и моральную, съ другой стороны я признаю границы В-иі 14-го года. Договоръ подписывается имъ и мною. По полученіи и подписаніи этого договора онъ отдаетъ деньги. Я же могу спокойно ѣхать обратно, такъ какъ онъ даетъ слово, что, если такой договоръ онъ будетъ имѣть, то желаніе наше онъ исполнить. Сумму онъ назначилъ въ половинномъ размѣрѣ той, которую я просилъ, но при этомъ указалъ, что надѣется ее при первой возможности увеличить, кромѣ того въ конкретныхъ важныхъ случаяхъ онъ, если будетъ имѣть малѣйшую возможность, пойдетъ мнѣ на встрѣчу. Вотъ, кажется, все, что сказалъ мнѣ В-тъ... послѣ завтрака мы до десяти часовъ вечера пересоставляли меморандумъ, согласуя его съ высказанными въ разговорѣ съ Б-ъ мыслями... составили планъ договора... Договоръ я подписалъ, взявши слово, что В-ъ его

Щебет, по наказу свого хлібодавця і за порадою „голови“ п. Скорописа, який хвалиться, що моїх „Листів до братів-хліборобів“ не читав і читати часу не має, скоренько вистукав на цій самій машинці і в цім самім передпокою другу резолюцію: „Зїзд констатує, що рух гетьманський розвиватиметься й далі на основах і ідейних підвалинах, створених В. К. Липинським“...

V.

Аранжери оцього „зїзду гетьманців“, складеного з 5 певних і 5 непевних членів, слушно назвали його для відріжнення від попередніх зїздів „першим“. Бо дійсно це перший „зїзд гетьманців“, що дозволив собі на проголошення явних неправд, блефів і крутиїсть; перший „зїзд“ скликаний звільнившим себе від Заприсяження Гетьманом з ціллю дискредитації того, хто його цим Заприсяженням зв'язав. „Справою В. Липинського, пише один з учасників цього „зїзду“, займались там майже півтора доби...“

Як і годиться примітивним політичним хитрунам, нова „гетьманська управа“ п. Скоропадського з прийнятих цим „зїздом“ 8-и резолюцій і 4-х листів, оголосила публично у Бюлетені тільки 3 резолюції і 3 листи, а рештою рішила орудувати покищо „строго довірочно“. Отже, крім вищенаведеної резолюції (ч. 3.), „зїзд“ висловив (всі цитати подаю із розісланого гетьм. організаціям машинопису) „свою найщирішу подяку Ясновельможному Пану Гетьману за те, що Він в критичний мент нашого організаційного життя не завагався Сам взяти на Себе одіум за залишену першою Гетьманською Управою спадщину і взявся Сам зорганізувати Гетьманську Управу другого складу“. Коли в цій подяці замінити загальні поняття конкретними особами і фактами, то вона звучатиме: „Пан Скоропис висловлює свою найщирішу подяку Ясновельможному Пану Гетьману за те, що Він (з великої букви, значить не Скоропис) не завагався взяти на СЕБЕ (великими буквами) одіум за залишену першою Геть-

передасть Б-у только въ случаѣ его согласія на наши требованія... В-ъ завтра передасть Б-у копію договора...

23. января 1929. ... въ 3 часа я былъ въ ... въ вилѣ барона Ф...га, онъ женатъ на сестрѣ В-а ... я переговорилъ съ В-мъ. Онъ согласился съ моими предложеніями объ измѣненіи договора, принялъ новую редакцію этого договора для представленія ее Б-му. В-ъ думаетъ, что Б-ъ будетъ тоже на нее согласенъ. В-тъ мнѣ заявилъ, что считаетъ дѣло сдѣланнымъ. В-ъ со слов Б-ма совѣдуетъ намъ не обострять пока нашихъ отношеній съ Польшею, наоборотъ, идеаль былъ бы получить возможность сближенія съ нею. Онъ говоритъ, что ключи теперешней европейской политики въ рукахъ Франціи, что, если мы получимъ ходъ къ ея союзницѣ — Польшѣ, мы въ общемъ облегчимъ себѣ серьезно работу, а, когда достигнемъ опредѣленныхъ результатовъ, т. е., будемъ на Украинѣ и почувствуемъ силу, тогда можемъ смѣло предъявлять наши законныя требованія...

(Замітка Видавництва).

манською Управою, до якої належав п. Скоропис, спадщину і взявся Сам (великими буквами) притизаконно і зломивши дане В. К. Липинському слово, зорганізувати Гетьманську Управу другого складу, покликавши до неї цього самого п. Скорописа“.

Але-ж перед „Гетьманською Управою першого складу“ з головою Н. В. Кочубеєм, існувала ще Центральна Управа. Що зробила і яке одієм по собі залишила для „Урави першого складу“ оця Центральна Управа під фактичним головуванням покликаного тепер знов „до влади“ п. Сергія Шемета, про це зїзд, з огляду на своїх 5 непевних членів, вважав кращим не згадувати. Всьому винна „Гетьманська Управа першого складу“. При чім не її головний член п. Скоропис, а тільки „голова“ — Н. Кочубей, якому п. Скоропис весь час не давав головувати. Це напр. п. Кочубей, як „сконстатував зїзд“, не умів наладити регулярного видавання Бюлетеню. Хоч цей-же самий п. Кочубей, вже без помочі п. Скорописа, сам один в неможливо тяжких умовах, видає тепер зовсім регулярно „Думки Гетьманця“ (досі вийшло 3 числа за липень, серпень і вересень). Зате пп. Скоропис і Шемет, позбувшись п. Кочубея, одержали змогу: „вирішити“ на Україні церковну і аграрну справи (див. Бюлетень: „Резолюція в церковній справі“ і „Лист Гетьм. Управи в аграрній справі до хліборобів на Великій Україні“) та вислати за своїми власними підписами і то вже не від „зїзду гетьманців“, а від „зїзду представників гетьманських організацій“ (чужинці, мовляв, в таких ріжницях не розбираються) листа до п. Козолі до Фінляндії. Іншими словами управа п. Скоропадського одержала нарешті змогу стати на шлях не „писанини“ (так п. Скоропис називає ідеологічну працю), а ділової, практичної, реальної, міжнародної акції. Чи-ж не варто за це висловити „найщирішу подяку Ясновельможному Пану Гетьману“?

Далі „зїзд“ констатує, що Ясновельможний Пан Гетьман з огляду на те, що реальна політична праця вимагає більш здорових нервів, пропонував В. К. Липинському обмежити свою компетенцію виключно справами теоретичного й ідеологічного характеру і що В. К. Липинський на це не погодився“ (резолуція ч. 3.).

В дійсности діло було так. Побачивши куди, від часу подиктованої Гетьманом Шеметівської акції, котиться рух гетьманський, я, по невдачі ріжних комбінацій і по довгих переговорах, зажадав у листопаді 1929 р. від Ради Присяжних повновасти для упорядкування цього руху. Переляканий цим Гетьман приїхав зараз до мене до Бадегу і, давши мені гетьманське слово чести, що він буде мати в мені одинокого дорадника, одержав від мене передачу йому на час моєї недуги прав і обов'язків Голови Ради Присяжних.

Оцю останню спробу врятувати нашу стару гетьманську організацію зробив я тому: 1) що побачив повну неможливість

припинити амбітні персональні пляни п. Скоропадського при допомозі вже ним здеморалізованої і розложеної Ради Присяжних; 2) що на запропоновану мною передачу своїх прав сину Данилу Павловичу п. Скоропадський не погодився; 3) що передачею головування в Раді Прис., як доказом, що п. Скоропадський не потребує мене боятися, поскільки він не сходить з ґрунту даного ним Заприсяження і добровільно прийнятої на себе репрезентативної ролі, я мав надію і Гетьмана і Раду Присяжних поволі своїм впливом, забезпеченим мені словом гетьманським, знов на путь законности і наших принципів привести.

Мої надії, на жаль, не оправдались. Зараз по повороті до Берліну п. Скоропадський зламав дане мені гетьманське слово чести тим, що протизаконно (бо тільки як Гетьман, а не як Гетьман і як урядуючий на час Голова Ради Присяжних) призначив без мого відома і поради нову Гетьманську Управу. Далі при допомозі різних інтриг він збунтував проти мене частину членів Ради Присяжних, що підписали в горі наведеного листа; виключив незаконно з Ради Присяжних Н. В. Кочубея, і врешті для „узаконення“ цього всього спровадив на свій кошт (пор. резолюцію ч. 5. „зїзду“, щоб „на будуче місцеві організації самі подбали про фінансування зїздів“) до Ванзее кількох випадкових людей та одержав од цих своїх гостей, що назвали себе „першим зїздом гетьманців“, за таку „діяльність в критичний час“ — „найщирішу подяку“.

Одначе зломання слова чести і перед таким навіть „зїздом“ не удалось вповні затаїти. Щоб заспокоїти своє сумління, п. Скоропадський провів ще одну резолюцію (ч. 4.) „в справі ріжного розуміння „Бадеґських Умов“. „Без огляду на зміст і форму Бадеґських розмов — каже ця резолюція — зїзд вважає, що основою для оцінки непорозуміння між Ясновельможним Паном Гетьманом а Вячеславом Козіміровичем Липинським є виключно заява цього останнього в листі до Ради Присяжних У. С. Х. Д. з дня 29.XI.1929 (див. стр. III., ч. 3 „Бюлетеня“), якої одиноким і конечним висновком є повна свобода рухів для того, хто несе усю відповідальність“.

Побачимо, що скажуть панове, котрі „ухвалили“ оцю резолюцію, як побачать наслідки повної свободи рухів п. Скоропадського. Тепер-же мова йде не про те, чи можна „потребою свободи рухів“ пояснити зломання слова, чи ні, а про те, чи має право Гетьман ломати своє слово, дане ним добровільно і з повною свідомістю, що воно власне свободу його рухів до мінімум обмежувало.

Далі „зїзд“ по прикладу унерівського центру, якого практична і реальна політика не дає спати п. Скоропадському і згуртованим тепер біля нього гетьманцям практикам і реалістам, прийняв сфабрикований для осягнення ванзейсь-

ких цілей „привіт Зїздові“ від неістнуючої „Громади У. С. Х. Д. з Радянської України“ та розіслав цей привіт „в організаційному порядку“, не подумавши навіть, який матеріал дає він більшовицьким агентам для провокаційної роботи супроти наражених на дійсну небезпеку людей. Щоб такий провокації хоч почасти запобігти, оцим прилюдно заявляю, що ніяких „громад“ на Радянській Україні У. С. Х. Д. не мав і не має.

VI.

Врешті „зїзд“ ухвалив листа до мене з поученням, щоб я „не піддавався нашептам як злої хвороби, так і злих людей“ і вказав мені ще в одній, але цим разом анонімній резолюції (ч. 2) на мої гріхи, що, мовляв, не виявив належної покорі перед Ясновельможним Паном Гетьманом той, хто сам авторитет Гетьмана обороняв. Цього листа до мене підписали і резолюції ухвалили (цитую підписи так, як вони в оригіналі): М. Омелянович-Павленко (старший), о. Т. Горникевич, С. Шемет, І. Лоський, Ол. Скоропис-Йолтуховський, Мірчук, Олекс. Шаповал, Д. Оляничин, М. Піонтковський, В. Мурашко.

Панове учасники ванзейських чаїв! Хто мені „нашептав“ обіхати круги дідичів правобічної України з моїм відчитом-закликом: „Шляхта на Україні“ тоді (1909 р.), коли все українство було соціялістичне, а не соціялісти були ворогами України (цей заклик мій без впливу на „союзи землевластників“, що сотворили потім через десять літ Гетьманство, не остався)? Хто мені „нашептав“ відродити на еміграції опозорену ідею гетьманську, від якої всі тоді втікали, замість поклонитись, як це дехто з Вас уже робить, а дехто ще робити буде, варшавському урядові і вернути в свої рідні волинські сторони? Хто дав Вам право ображати тяжким закидом безхарактерности людину, якої 4-х з Вас навіть у вічі не бачило? Коли-б Ви всі видержали на українським громадським шляху все те, що я видержав і не подався, і із своєї лінії не зійшов, то й тоді Ви таких закидів робити мені не малиб права. А за Вашу пораду „не піддаватись нашептам“, дозвольте бодай 5-м з Вас дати теж пораду: Високоповажані Панове!-Як той, що молячись собі лоба розбив, не робить з монархізму карикатури. Не тратьте ніколи пуття, чести і поваги на вид гетьманських пиріжків, тим більше в Ванзее, де вони начинені політичною нечистотою і де Вам вже їх більше не дадуть після того, як Ви своїми підписами шахрайське діло підкріпили. Бо монархізм — той дійсний, сильний, не альбанський — це боротьба за монархічний закон — закон чести і поваги — не тільки з руйнниками громадянами, а ще більше з руйнниками монархами, чи такими, що на монархів претендують. Прочитайте собі історію Англії і затамте це!

Що-ж до покорі перед Гетьманом, здержуючим своє Заприсяження, оберігаючим наші організаційні закони і тільки репрезентуючим та персоніфікуючим нашу ідею, а не претендуючим на провід в її здійсненні, то такої покорі виявив я стільки, що вистало її на сотворення гетьманського авторитету, якого ніхто з Вас ще 10 літ тому не визнавав. Для чесного, достойного, гідного Гетьмана — Гетьмана символа, а не гетьмана отамана — Гетьмана такого, якого я в своїй легенді представляв — дійсно була колись заготовлена мною, а тепер „гетьмансько управою“ безправно і безсовісно розсилана „анкета“. Але проти гетьмана зломавшого Заприсяження, не додержуючого гетьманського слова, руйнуючого монархічні закони, — проти гетьмана не розуміючого, що свій авторитет він завдячує тільки мною на ньому вимушеному мовчанням репрезентанта, — гетьмана, що намагається тепер мене за це усунути і самому взяти фактичний провід в свої руки, — гетьмана, що, ступивши на шлях емігрантської політичної спекуляції, поставив себе на один рівень з п. Полтавцем-Острияницею і п. Андрієм Лівіцьким — проти такого гетьмана я виступаю тепер з такою самою енергією, з якою колись виступав за ним. Виступаю тому, що я монархіст-гетьманець; тому, що українська ідея державна, якої здійснення я бачу тільки в монархічній Гетьманстві, мені дорожча, крім Бога, понад усе. Виступаю тому, бо знаю, що на Землі Українській і в Державі Українській може удержатись своя монархія тільки західного, англійського типу, а не типу східного, московського чи балканського: — монархія царствующа, але не управляюча — монархія, убогородноуюча українських отаманів, а не монархія, сама даюча приклад отаманства — монархія, приклад джентельменства, а не монархія всякого джентельменства заперечення. Рабства, лакейства, політичного шахрайства, перфідії, трусливості і глупого славолюбія — все це під назвою українського гетьманства — я не визнавав і не проповідував ніколи.

Виступаю врешті проти негідного гетьмана тому, що все, що робив у своїм громадській житті, робив я в добрій вірі. Ніколи, ні словом ні мовчанням, не вмовляв я українському громадянству того, в що сам не вірив. І цим, що в старій Польщі звалось „приватою“, а в Галичині „керинництвом“, я не руководився. Хоч приватно, для себе, — для недуги, від якої задихаюсь — мені найпотрібніший тепер спокій і хоч найвигідніше було-б мені спочити на здобутім, з титулом „великої людини“, який мені п. Скоропадський і зрадивші мені мої бувші співробітники за відхід від політичної праці пропонують, не зроблю цього і буду вести далі, як морально так і фізично тяжку для мене, оборону ідеї нашої від негідників, бо вірю, що цим рятую ідею гетьманську і рух гетьманський від загибелі.

Дня 18. серпня ц. р. вислав я до члена Ради Присяжних Павла Петровича Скоропадського листа такого змісту: „Очим повідомляю Вас, що від сьогоднішнього дня (18. серпня 1930 р.) я приступив до виконання своїх обов'язків Голови Ради Присяжних У.С.Х. Д. Тим самим моя передача Вам дня 29. XI. 1929 р. тимчасового головування в Раді Присяжних з днем 18. серпня 1930 р. касується“. Через місяць, як урядуючий Голова Ради Присяжних, розіслав я всім її членам таку постанову.

„До Ради Присяжних У. С. Х. Д.

„Зваживши,

1) що член Ради Присяжних Гетьман Павло Скоропадський зламав складене ним дня 6. XI. 1921 р. Заприсяження тим, що збунтував частину членів Ради Присяжних проти Голови Ради Присяжних і сотворив з них партію, потрібну йому для здійснення його персональних цілей;

2) що він і члени Р. Пр. Ол. Скоропис, С. Шемет, А. Монтрезор, і Л. Сідлецький (С. Крилач) листом з д. 5. V. 1930, а також ширенням відповідаючих змістів цього листа поголосок, намагались зробити з Голови Р. Пр. „загубившого духову рівновагу руйніника“, щоби знищити в той спосіб його авторитет, вмовити, що він вирікся дальшої політичної праці і тим промостити дорогу Гетьману Павлу Скоропадському до перебрання у свої руки фактичного проводу гетьманським рухом;

3) що своєю — цим самим листом оголошеною — присягою допомогти в цьому Гетьману Павлу Скоропадському, як Гетьман, що таку присягу прийняв, так і вищеназвані члени Р. Пр., що таку присягу склали, порушили свої Заприсяження і основний принцип Гетьманської організації, по якому Павло Скоропадський і його рід тільки репрезентують і персоналіфікують, але не ведуть персонально, гетьманський рух;

4) що, для легшого переведення цього всього, Павло Скоропадський разом з вищеназваними членами Р. Пр. виключили з Р. Пр. Н. В. Кочубей, віддавши незаконно його чисто особисту справу з п. Скоропадським на вирішення Ради Присяжних, замість віддати її на суд, що мав-би розглянути, скільки в цій приватній справі Кочубей-Скоропадський винен п. Кочубей, порушивши — як каже наше Заприсяження — „сурові вимоги до себе“ в приватно родинному житті, і скільки винен п. Скоропадський, який, не давши можливості п. Кочубею сказати своє останнє слово в цій справі, поспішив її використати в цілях політичних, аби позбутись одинокого члена Ради Присяжних, що твердо стояв на ґрунті непорушності Гетьманом прийнятих, і Заприсяженням та словом гетьманським скріплених, зобов'язань;

5) що члени Ради Присяжних: Гетьман П. Скоропадський, Ол. Скоропис і С. Шемет беззаконною вимогою, поставленою д-ру В. Залозецькому, видати їм його приватне листування, примусили останнього вийти з гетьманської організації;

6) що „резолуціями“ кількох стягнутих до Ванзее випадкових людей, названих „першим зїздом гетьманців“, члени Ради Присяжних П. Скоропадський, Ол. Скоропис і С. Шемет намагались не тільки виправдати злочин, даного Гетьманом П. Скоропадським Голові Ради Присяжних В. К. Липинському д. 29. XI. 1929 р. в Бадєї, гетьманського слова чести, але ще ухвалили за оце злочинне слова Гетьману П. Скоропадському прилюдну подяку, чим порушили основні закони політичної моралі, для оберігання яких була власне створена Рада Присяжних;

7) що все те, разом взяте, означає перемену дотеперішнього ідейного гетьманського руху в персональне підприємство Павла Петровича Скоропадського і в той спосіб загрожувє гетьманській монархічній ідеї знищення та компромітацією —

я, як Голова Ради Присяжних, на підставі параграфу 7, розд. IV. Регляменту У. С. Х. Д., що звучить: — „Всі постанови Ради Присяжних обов'язкові для цілого У. С. Х. Д. Вони ухвалюються не більшістю і не голосуванням, а згодою цілої Ради. Коли по якому небудь питанню нема однодушної згоди, воно, після того, як всі засоби примирення протилежних поглядів вичерпані, вирішується Головою Ради, і це рішення безапеляційне і обов'язкове для цілої Ради.“ — по вичерпанні в протязі трьох літ всіх засобів примирення протилежних поглядів і навернення невірних своєму Заприсяженню членів Ради Присяжних на законний шлях —

1) Раді Присяжних У. С. Х. Д. розпускаю;

2) Український Союз Хліборобів Державників, якого Рада Присяжних була керуючим органом, розв'язую.

Вячеслав Липинський.

Бадег, дня 18 Вересня (Септембра) 1930 р.

VIII.

На прикінці нехай мені вільно буде подякувати п. Павлові Скоропадському і тим, кому він тепер дає себе вести, за те, що їм не стало терпцю діждати моєї смерті і що вони виявили своє дійсне „українське монархічне“ обличчя ще за мого життя. Це дає мені змогу:

1) заперестувати самим рішучим способом проти заяви цих панів, що вони „мої учні“, і ствердити, що вони мою науку намагались тільки використати для зовсім чужих цій науці і їй ворожих цілей;

2) урочисто, як теперішньому так і будучим поколінням Української Землі, заявити, що ні я, ні мої однопумці з таким „українським монархізмом“, який робиться тепер п. Павлом Скоропадським і його прибічниками в Ванзее, ні в ділах, ні в помислах наших не мали, не маємо і не будемо мати нічого спільного. Коли-б такий „монархізм“ під проводом Павла Скоропадського, чи іншого подібного „гетьмана“, мав колинебудь на Україні появитись — коли „гетьманцями монархістами“ стануть звати себе люди, в яких довголітня політична розпуста і мандрівки по різних політичних партіях виснажили всю віру, всю ідейність, дисциплінованість, товариськість, і оставили в душі лише згарища, повні злоби, заздрости, перфідії і звичок до політичного крутіїства — коли такі люди, через своє викорінення і озлоблення, підуть служити якомусь гетьману-отаману та стануть вимагати від громадянства для себе особливої пошани, формально за те, що вони „опора трону“, а фактично за те, що вони по рабськи стукають каблуками перед „Ясновельможним“ — то заявляю, що такий монархізм буде найгіршою формою правління, яку тільки Україна може мати, і що прокляття за такий монархізм нехай не спадає на мою голову, бо я перед ним остерігав і проти нього боровся.

Для українського громадянства і особливо для всіх серед нього прихильників гетьманського монархічного руху від нинішнього дня становище цього руху мусить бути ясне.

Є гетьманський рух, від нині під персональним проводом п. Павла Скоропадського, за який, як рівно-ж за самого п. Павла Скоропадського, несуть повну відповідальність ті, що цю відповідальність на себе, після всього що сталося, зважуються взяти.

І є гетьманський рух, ідея якого сформулована в Заприсяженні, в моїх „Листах до Братів-Хліборобів“ та інших моїх одностумців писаннях, — рух, який оцим комунікатом заявляє, що від нині він свого кандидата на український Гетьманський Престол не має та, доки ми не в українській столиці, не буде мати; що питання Династії він оставляє згідно зі старим Заприсяженням до вирішення „по збудуванню суверенної і незалежної Української Держави“, і що далі буде він вести свою працю з твердою вірою, що ублагороднюючої і дисциплінуючої ідеї гетьманства в формах Української Трудової Монархії, не удасться зломити ані ворогам, ані гіршим ніж вороги, „гетьманським“ цієї ідеї фальсифікаторам.

Отже: або — або, бо неутральної середини нема!

В. Липинський.

П. С. Додаю, що ані з п. Павлом Скоропадським, ані з його прихильниками в ніяку полеміку вступати не буду. Писати і говорити вони можуть, що їм подобається. Коли дійсно п. Скоропадський „для себе нічого не хоче“ і коли дійсно ванзейський гетьманський рух бажає „розвиватись і далі на основах і ідейних підвалинах, сотворених В. К. Липинським“, як каже резолюція ванзейського „зїзду“, то одинокий переконуючий доказ на це все є відречення П. П. Скоропадського раз на завжди від всяких посягань на Гетьманство.

Бадег в Австрії. 20. IX. 1930 р.

Комунікат

Брацтва Українських Клясократів - Монархістів, Гетьманців.

Після розв'язання Українського Союзу Хліборобів Державників бл. п. Вячеславом Липинським заснувалося в днях 27-29 вересня 1930 р. з ініціативи і під проводом бл. п. Вячеслава Липинського, як Духового Провідника клясократично-монархічного руху на Україні, Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців, зложене з випробованих у відданості своїй Ідеї і близько до Покійного стоячих людей.

Під проводом бл. п. Вячеслава Липинського Брацтво взяло на себе не тільки завдання зберігання чистоти Ідеї, якої творцем був Покійний, але і переведення її в життя клясократичним методом т. з. перевихованням українського громадянства і піднесенням його морального, культурного та політичного рівня в дусі клясократичної Ідеї на те, щоби покласти трівкі підстави під будуче здійснення Ідеї клясократичної Держави на Україні.

Згідно з останньою волею бл. п. Вячеслава Липинського Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців перебало дальше ведення цього діла яко духову спадщину, завічану йому його великим Духовим Провідником. Розуміючи, що органічне перепоення українського громадянства клясократичним духом є питанням впертих і важких змагань на протязі довшого часу, Брацтво не прив'язує під цей час ваги до масового, і тому поверхового, ширення своїх ідей, зосереджуючи свою теперішню діяльність на підбиранню, виховуванню та кристалізованню тих елементів з-посеред українського громадянства, які по своїх природних заложеннях до органічного восприйняття цих ідей надаються.

Остерігаючи громадянство перед ріжними особистими акціями, які серед нього ведуться під покришкою монархізму, Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців не прив'язує ваги до того рода акцій, між іншим теж і до особистої акції бувшого Гетьмана Павла Скоропадського, поскільки вона обосновує себе одною лиш гльорифікацією особи бувшого Гетьмана і Гетьманщини з 1918 р.

Але якщо акція бувшого Гетьмана Павла Скоропадського буде використовувати память бл. п. Вячеслава Липинського й авторитет Його Ідеї для своїх особистих і партійних цілей, то

Брацтво Українських Клясократів-Монархистів, Гетьманців, щоби різко відмежувати свою Ідею від того рода практик, буде, ідучи слідами свого Духового Провідника бл. п. Вячеслава Липинського, цю акцію безпощадно поборювати.

За діяльність українського клясократично-монархічного, гетьманського руху відповідають перед українським громадянством: Володимир Залозецький в. р. (Берлін), Никола Кочубей в. р. (Брукселя), Василь Кучабський в. р. (Берлін), Роман Метельський в. р. (Прага), Михайло Савур-Ципріянович (Бадег, Австрія).

Дня 18/VIII 1931.

Під осуд українського громадянства.

Остерігаючи українське громадянство в друге перед акціями т. зв. „гетьманського центру“, згуртованого біля особи п. Павла Скоропадського, якого органом у Галичині є львівський журнальчик „Хліборобський Шлях“, Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців, п'ятує отсим повне перфідії, систематичне знеславлювання особи бл. п. Вячеслава Липинського публікаціями т. зв. „гетьманського центру“ в Берліні та споріднених йому кругів львівської „Нової Зорі“. Брацтво У. К. М. Г. п'ятує дальше зловживання ідеологічних творів бл. п. Вячеслава Липинського, практиковане обома вище згаданими групами для оправдання їхніх — державній Ідеї бл. п. Вячеслава Липинського прямо суперечних — заходів, які нищать всяку державну тенденцію на Західній Україні особистим опортунізмом і отвертою або кристою угодовщиною.

Ще за життя бл. п. Вячеслава Липинського, який, стоячи на сторожі ідейности гетьманського руху, вважав внутрішнє переродження українського громадянства за передумову будучої державности України і тим не допускав до переміни гетьманського руху в „практичну“ У. Н. Р.-івщину, сполучилися вище згадані круги, щоби усунути бл. п. Вячеслава Липинського від політичного життя, бо Він стояв на перешкоді їхньому шуканню чужих протекцій для „української справи“. Т. зв. „гетьманський центр“ проголосив Його божевільним, а „Нова Зоря“ закидувала Йому заробітки на ідеї. Ці клевети і інші явні і потаємні махінації цинічно топтали всі засади моралі і систематично вкорочували Його вік.

Тепер, по смерті бл. п. Вячеслава Липинського, ці самі „практики“-циніки намагаються знівечити твір, якому було посвячене Його життя. Під маскою облудних славословій „пам'яті Липинського“ вони руйнують живий образ Покійного „відкриттям“ Його „людських слабостей“, щоби на цій підставі розділити в Його творах „здорового і великого Липинського“ від „хорого, нетерпеливого і малого“ і проголосити „добрим“ у Його творах все те, що тим кругам підходить як „ідеологічний“ придаток для їхніх безідейних заходів, а „хорою фантазією“ все те, що ці заходи зясовує такими, якими вони в дійсности є: симптомами морального і політичного розкладу.

У вірі, що серед українського громадянства, яке так багато завдячує бл. п. Вячеславови Липинському, знайдеться живий

відрух проти цих на Україні ще небувалих практик, передаємо ці факти до публичного відома.

Дня 1. лютого 1932.

Володимир Залозецький в. р. (Берлін), Никола
Кочубей в. р. (Бурукселя), Василь Кучабський
в. р. (Берлін), Роман Метельський в. р. (Прага),
Михайло Савур-Ципріянович в. р. (Бадеґ).

Василь Кучабський.

Завдання гетьманського руху на Західній Україні.

I.

У важку годину беремось ми, клясократи-монархісти України, означити дороги, якими нам від сьогодні на довгі десятиліття темної й незавидної будуччини народу нашого на далі йти на західних землях наших, щоб при кінці того важкого шляху до державности України добитись. Ступає нас на ті дороги жмінка. Усею силою, всім тягарем, усім розмахом своїм усе проти нас звертається, щоб слово Ідеї нашої серед народу нашого без відгону пропало. Йде проти нас загальний „дух часу“ доби розкладу всіх вартостей у цілій Європі, якими досі на продовж багатьох століть жили держави й народи: іде від заходу духовна, політична й соціальна розпряжність заамериканізованого модерного капіталізму під гаслами не звязаного ніякими нормами індивідуалізму з одного боку і сліпої масовости з другого, щоб у свій вир втягнути поруч усіх інших народів Європи й наш „відсталий“ хліборобський край. Іде на нас на підложу цього розкладу соціальна революція від сходу: як Божий суд за гріхи тих, кому дана була влада на землі нашої, а вони для влади за нікчемні були, перевалилася вона вже по нас, Українцях, на східних землях України, а на західні землі наші за провини наші власні, українські, й за прогріхи польської держави цей Божий суд гряде. Іде на нас беззаконня держави, в якій живемо, йде розбуджена його насильствами здичавілість серед нашого рідного народу...

Важкі, майже непосильні, завдання беремо отже на себе, бажаючи, щоб народ наш устоявся перед усіма тими небезпеками, що грозять йому звідусіль, і з зовні і з нутра, — і якіж це ті дороги, що стеляться сьогодні перед нами, гетьманською жмінкою, на західних землях народу нашого?

II.

Щоб дорогу в якомусь положенні знайти, треба його без ніякого самообману знати, хочби те холодне пізнання хоч як боліло. Попробуймож пізнати.

Край наш підбила в 1919-ому році Польща. Є це основна подія для нинішнього нашого становища, і упорядковуючи наші погляди про наші завдання, ми в першу чергу мусимо здати собі справу з того, як ми до цього підбою відносимось.

Перш за все: чи сам факт отого підбою є нашою кривдою? — Ось питання, на яке всі ми, Українці, мусимо дати сьогодні ясну й недвозначну відповідь, одну тільки з двох можливих: або ми мусимо відкинути війну як засіб вирішування міжнародних спорів, а тоді факт підбою нашої землі Польщею осудити яко кривду і злочин, — або ми мусимо признати війну природним засобом розв'язування спірних життєвих питань поміж народами, а тоді в самому факті підбою землі нашої не можемо бачити ніякої нашої кривди, тільки мусимо признати в нім природну, з морального боку індивідуальну подію, як ані доброю ані злою, лиш природною, хоч для нас болючою й руйнуною подією є наприклад повінь, що нищить наші поля.

Можна бути пацифістами, і кому це подобеться, того нам, клясократам-монархістам України, нічого переконувати, що він помиляється, бо колиб це на нещастя наше власне й землі української нам удалося, то ми цим властивої йому пацифістичної вдачі в нього не змінилиб. Ми тільки збільшилиб заколот безголовя українського, розложивши нашою войовничістю чесність пацифістів з собою, себто приневоливши їх, сумирних на ділі людей, лицемірити словом, що вони ніби-то теж войовничі, і рівночасно розложивши напливом отого сумирного, а лицемірного елементу також і дійсну боездатність табору войовничих людей на Україні, до якого й ми самі належимо. Але ми, клясократи-монархісти України, маємо право й обов'язок вимагати, щоб українські пацифісти були таксамо в відношенню до нас, войовників, лицарськими, що й ми в відношенню до них, себто щоб вони не розкладали нас своєю сумирністю, як ми не хочемо розкласти їх нашою войовничістю, і щоб вони, во ім'я упорядкування хаосу українського на суцільні, виразні, чесні з собою табори войовників і пацифістів, увільнилися вже раз від загальної сьогодні між українцями модної забобони, що ніби-то кождий без розбору Українець „повинен бажати української державности“, і щоб замість того сміливо й повселюдно заявили, що ніякої „Самостійної Соборної України“ їм не потрібно. Бо до Держави Української веде в останній інстанції лиш одна дорога: війна, а поміж „визвольними“ і „заборчими“ війнами ніякої суттєвої різниці немає, тому що і „визволюючийся“ і „заборчий“ народ завжди переконані, що ведуть війну, щоб уникнути власної загуби, та й „винуватцями“ воєн були, є і будуть держави, і коли хтось хоче унеможливити „злочин війни“, то йому немає змислу „хотіти“ ще одної, української, держави в Європі, себто ще одного, нового джерела воєнних небезпек на світі, тільки треба йому бажати „самовизначення нашого народу“, себто сполучення всієї Європи в якусь одну

паневропейську державу й наділення нашого краю в межах тієї керованої якимсь Союзом Народів паневропейської держави автономією, отже бажати такого стану у всій Європі, до якого ось-ось мала бути Австрія, колиб не нагрянула була світова війна. А поки до здійснення пацифістичної Паневропи приїде; треба булоб західно-українським пацифістам признати польську державну ідею, як признавали перед світовою війною австрійську й російську ідею, домагаючись тільки „самовизначення нашого народу“ в межах Польщі, себто „української національно-культурної автономії“ в роді індіанських резерватів у Сполучених Державах, чи толеранції для „меншостей“, чи сект таких наприклад як меноніти. Осуджування війни, пацифізм, уважання самого факту польського підбою землі нашої якоюсь особлившою нашою кривдою, бажання „самовизначення народів“, — усе це суперечить державній ідеї взагалі і українській зокрема, а звязуючися на словах і в заявах із „Самостійною Соборною Україною“ викликає серед народу нашого політичне безголова, з якого виходу ніякого так довго не буде, як довго розум український отої сумішки й суматохи понять хоч сьак так не упорядкує.

Отже яке є, і мусить бути в кожного войовника, відношення наше, клясократів-монархістів України, до самого факту підбою землі нашої Польщею? Як людина не приходить на світ своєвільно, тільки зроджена з космічної конечности, так і все на світі, від найменших до найбільших річей, діється в силу космічної конечности: судьби, теж мир і війна. Не лиш зовнішні обставини, але й усе те, що люде й народи у своїй власній душі несуть, рішає про ту судьбу. Судьба каже вирушати народам, яких життю так чи инакше, безвинно або з власної вини, стало тісно в їхній вітчизні, на підбій сусідних народів, і заключена в душі обох воюючих народів судьба рішає про вислід того зударення не лиш поміж чисельно рівними, а й поміж чисельно нерівними народами. Аджеж нападений численнішим противником народ не є безборонною жертвою, з гори призначеною на заріз, а й сам свою долю рішає: чи більшим героїзмом і більшою державно-творчою здібністю ворожу навалу відбити, чи, без уваги на всі свої найвищі зусилля знеможений, радше полягти, ніж дати себе поневолити, чи врешті своєю трусливістю, своїм державно-і військово-організаційним невмінням і глупотою своїх військових і політичних вождів війну програти і спасти „життя“, але за те попасти в рабство. Кождий із тих вислідів війни — теж загладу народу в війні — войовнича людина признає пайвищою космічною справедливостю. Аджеж для войовника найвищою вартістю людського існування не є „мир, гаразд, щастя й задоволення“, а є величнє життя і величнє смерть. Аджеж він не почуває своєї особистої смерти в бою ніякою кривдою, лиш уважає таку свою смерть найбільшою славою й честю, найшляхотнішим завершенням свого буття. Смерть-же суджена швидче чи пізніше

теж цілим народам, а якраз краща смерть може бути не лиш для одиниць, а й для цілих народів, як радше вільними у війні полягти, аніж нікчемним „життям“ у рабстві конати?

Тож найвищим життєвим законом дійсно войовничих, себто почуттям космічної справедливості війни переповнених народів завше був, є і буде девіз: „Право перед силою“, бо свідомі свого героїзму і своєї державнотворчої здібності як владарі й законодавці, ті народи знають, що вони радше поляжуть за своє право вільних, аніж покоряться якомусь насиллю. І тому — здаючи собі справу з того, що не кождий народ стільки само варта, що вони, бо не кождий має такі героїчні і державнотворчі властивості, — вони знають теж, що не має і не може бути одного і для всіх однакового права й закону на світі, тільки що кождому дане своє право й закон по заслугі: народам героїчним, державнотворчим, здібним упорядкувати якимсь законом своє власне життя й життя постороннього світа і тому готовим за своє право вільних полягти — є дані право й закон своєї власної держави; а трусливим, безрозумним, ні собою ні світом порядкувати нездатним і тому й гинути за право вільних нездібним, хоч инколи для здобуття якоїсь нічим необмеженої „волі“ анархічно збунтованим народам — є дані право й закон поневолення. Але вони знають теж, що в обидвох цих випадках не випадок чи насилля, тільки судьба і право, хоч і ріжне, бо кождому по заслугі дане, над світом панує. І тому навпаки найвищим законом буття невойовничих, почуття космічної справедливості війни позбутих, судьбу з припадком утотожнюючих, бо того не розуміючих народів, що прикметами й хибами своєї власної душі вони про свою судьбу співрішають, — себто народів, до самих своїх нідрів пацифістичних і не для власної державности лиш для поневоленості зроджених, хоч инколи хаотичними бунтами експльодуючих, є девіз: „Сила перед правом“. Бо ні своїми власними ні постороннього світа законодавцями вони бути нездатні й за своє право вільних вони гинути не в силі, бо самі в собі анархію несуть, і тому думають, що ніби-то всі народи по суті їм самим рівня і тільки якийсь безглуздий, сліпий випадок усім світом керує, одним народам без їхньої заслуги панування, а другим без їхньої вини поневолення даючи, так що мусить бути одне й для всіх однакове право й закон на світі, — право й закон рабів, якому — і тільки йому одному — ті, гідности своєї позбуті, народи покоритися взагалі можуть: „фізичне насильство“, „груба сила“.

Отже в факті підбою землі нашої чужинцями довершився над нами справедливий суд; не чужа держава винна, що нас підбила, а винні ми самі, Українці, що дали себе підбити. Тому тепер цей підбій ніякою нашою кривдою не є, бо якщо ми нікчемний, до права й закону своєї власної держави раз на завджди нездібний народ, то довершилася над нами судьба, якої ми на віки заслугуємо, так що колиб не підбили нас одні чу-

жінці, то підбив-би був хтось інший, а якщо ми державний, себто до своєї державности здібний і тільки хвилю підбитий народ, або якщо ми до своєї державности поки-що ще нездібні, але до тої здібности колись ще дійдемо, то — правда — вчора ми війну програли і край наш втратили, але — може — завтра війну нашу з ворогами відновимо і виграємо і землі їхні аж по їхні далекі столиці столочимо, або й поневолимо, якщо цього дійсно треба буде, як столочили й поневолили вони вітчину нашу. І колиб ми, Українці, і вороги наші, чужинці, обидва були справжніми державними народами, то нічого булоб нам з речі війни нашої, для нас невдатної, для них щасливої, взаємно себе ненавидіти, лиш треба булоб їм, чужинцям, поважати нас, що ми часто-густо бились не гірше них, а нам, Українцям, треба булоб подивляти їх, що вони були очевидячки хоробріші й більше державнотворчі від нас, коли зуміли нас приборкати. Ми повинні тоді вчитись від отих ворогів наших їхньої більшої державної здатности, щоб у слідучій війні нашої з ними їх перевищити й побити і край наш отак війською визволити, і ми повинні бути їм радше вдячні за добру науку, яку від них приймаємо.

Так булоб, колиб підбій землі нашої відбувся по праву війни поміж двома державними народами, по тій космічній справедливості, яку ми, войовники українські, всім серцем нашим визнаємо. Але в тому підбою лежать іще деякі інші моменти крім війни і вони всю справу суттєво змінюють.

III.

Це правда, що колиб ми, Українці, були в 1919-ому році більше варті, ніж на ділі були, колиб політичні провідники наші були розумніші, військові вожді наші більше знаючі, урядовці наші в запіллю чесніші, а жовніри наші відважніші, то такій Польщі, якою вона була в 1919-ому році землі нашої ніколи не здобути булоб, бо навіть подвійно чисельну перевагу Галлерівської армії ми змогли булиб перед собою гнати, як гнали ми — на місяць за пізно — подвійно чисельну перевагу у протинаступі Грекова. Але й такі, якими ми були підчас Галлерівського удару, чи були ми нікчемніші від побідних Поляків?

Ось вже поверх десять літ чуємо цькування польської націоналістичної пропаганди проти нас, що ми, Українці, були ніби-то бестіями в людській подобі і що край наш відітхнув лекше від того, що Галлерівські багнети знищили в ньому українське безладдя й ущасливили його польським ладом. Такий „фактичний стан“ вселила ота пропаганда в цілий майже польський народ і викликала тим у нього дійсно незвичайну ненависть до нас, Українців, і хоч ми бездонну брехливість тих цькувань проти нас із гіркого щоденного досвіду нашого добре знаємо, то впертість отого оклеветування нас понад усяку

справедливість, правду і міру не остала без впливу й на нас самих, як вода камінь дообає. Адже ж нікчемностей наших, нами дійсно dokonаних, ми добре свідомі, але відносин у корінній Польщі в 1919-ому році ми власними очима не бачили, і тому оте вперте, щоденне оклеветування нас прожирало мимо нашої волі й наші власні почування, і в наших душах осідає щось наче почуття нашої нищоти від польського народу. Лиш великими зусиллями, лиш окремими порівнюючими студіями про внутрішні відносини в Польщі і в нас у 1919-ому році ми в силі утворити собі правдиву картину — і тоді душі наші кровавляться від кривди, яку ми, невіжі, самі робимо народові нашому безрозумом нашим.

Десятиліттями робила соціально демагогія українська все, що могла, щоб-як на Гуцульщині — скрізь серед народу нашого вбити безкорисний і повний самопосвяти патріотизм, а всеж таки народ наш галицький одним муром повстав був 1-ого листопаду 1918-ого року, і ми, малий трьох і пів мільоновий народ*) у країні знищеній світовою війною, поставили було на той один заклик військо, яке повних п'ять місяців, аж майже по квітень 1919-ого року, було численніше від усіх армій, на всіх фронтах навколо, на які во ім'я державності своєї спромігся цілий, п'ятикратно від нас численніший польський народ.**)

*) Зайва річ казати, що автор цієї статті — як зрештою і всі інші класократи-монархісти України — далекий від того, щоб українське населення Галичини вважати якимсь окремим від наддніпрянських Українців народом. Термін „галицький народ“ є і тут і скрізь у цій статті тільки вигідним заміщенням утяжливотого терміну „галицька вітка — чи племя — українського народу“. Автор уважав-би цю замітку — яко річ самозрозумілу — злишньою, але доброзичливі люде однодушно настоюють на такому поясненню рахуючися з нечесністю, з якою полеміка між Українцями часто-густо поборює противників перекручуванням їхніх думок і висловів. Вороже настроєних читачів автор тому просить не згіршуватися поодинокими словами чи реченнями тієї статті, а читати її без упереджень і пересудів так наче вони мали б добру волю дати себе переконати, і тоді вже полемізувати з *цілістю* статті, а не з поодинокими — в добавок перекрученими — її місцями.

**) Цей факт — як і багато інших фактів, про які згадується в цій статті даліше, — може буде для українського загалу новістю. Встановити всі ці факти дуже легко об'єктивними порівнюючими студіями про події з 1918—1919-ого року на Україні, в Польщі і в Росії. Стаття, яку осьде подається в руки читача, є публіцистичним, а не науково-історичним твором, і тому автор не є обов'язаний цитувати на кожному кроці джерела. Ці джерела під видом польських і московських публікацій про події з недавнього минулого є загально доступні. Треба їх тільки читати з бажанням пізнати дійсну правду, щоб з неї й для української політики на будуче вчитися, а не з бажанням відкидати з тих чужих публікацій з гори все, що Українцям видається неприємним для нього. Отже при цитованих фактах автор з засади не буде подавати джерел. Читач, який в ці факти буде сумніватися, хай буде ласкав для свого власного добра й добра всієї української політичної думки отакими порівнюючими студіями сам займитися й підтвердження отих фактів сам знайти.

на наш мобілізаційний заклик валом повалив наш народ, так що старшин і зброї нам не стало, — але на польські мобілізаційні накази в Західній Галичині не з'явився з польського селянства ніхто. Тож колиб була в нас війна не з усім п'ятикратно від нас численнішим польським народом, лиш війна рівних чисельно сил поміж нашою Східною й польською Західною Галичиною, то ніколи не судилосяб було Полякам по Збруч дійти, а судилосяб було нам, навіть таким, якими ми в 1919-ому році були, по Краків загнатись. Зіпсуто було наше політичне життя віддавна, але поскільки серед демократичного потурання „настро-ям“ виборців взагалі можливий якийсь стан відносного здоров'я, ми від нього були на переломі 1918/1919-ого року принаймні в тому відношенні недалеко, що були в нас по суті лиш дві партії: правляча національно-демократична й опозиційна радикальна, а всі інші спроби партійного розбиття були по суті цілком слабкі — і зрештою всі наші партії об'єдналися були між листопадом 1918 і січнем 1919 ради державної справи нашої в такому більш-менше зносному мирі між собою, який лиш взагалі можливий серед системи демократичної виборчої демагогії й міжусобиці. Але польський народ поділявся від самого початку на десятки скажено одна другу розшматовуючих груп і групок, кожда оприскуючи всіх других піною й отрутою взаємної ненависти, доходячої до шалу. Усунувши 1-ого листопаду 1918-ого року всю польську бюрократію на нашії землі, ми заімпровізували державну організацію на всіх ділянках функцій новочасної держави майже з нічого, але край наш не відставав що-до загальної ладу й безпеки наприклад від тогочасної Чехії, яка зберегла була свою бюрократію з австрійських часів. Але хоч Поляки задержали були на своїй землі весь державний апарат попередніх часів у своїх руках, місяцями бушувала анархія кримінальної й соціальної злочинності на землях польських і десятки містечок і маєтків були там „бандами хлопськими“ взяті й пограбовані, чого в нас у тому часі не бувало. Наш край, Галичина, стоячи не лиш у затяжній війні з п'ятикратно більшою Польщею, а й допомагаючи Наддніпрянщині в боротьбі проти большевиків, ніколи не був по суттєвим тогочасним тенденціям нашого простолюддя на порозі революти — ознака політичного й національного здоров'я народу —, але Польща стояла з першого дня свого існування одною ногою в соціальній революції. і колиб не боронили її від безпосереднього зударення з большевизмом ми, Українці, контрреволюція на землях нинішніх прибалтійських держав і — по кінець лютого 1919-ого року — німецька окупаційна армія на Білорусі, колиб Польща була не в своєму затишному кутку, в 1919-ому році на корінних своїх землях фактично не загрожена ніким, а була в географічному положенні Наддніпрянщини, то внутрішню розжерту, вона правдоподібно таксамо не встояласяб як Східна Україна після упадку Гетьманщини, і нині може не

булоб Річи посполитої Польської, тільки булаб Польська Соціалістична Совітська Республіка під фактичною владою Москви. Ми, галицькі Українці, не заплямили рук наших кровю нідного жидівського погрому ніде і ніколи — знак політичної культури народу —, але вся Польша була видовищем погромів. Жорстокостей на Поляках допускалася иноді українська солдатська своєвільно, але не нами, Українцями, почалися ті жорстокости, які ми, клясократи-монархісти України, яко суперечні з гідністю дійсного войовника-лицаря завше й без ніяких оправдувань осуджували й осуджувати будемо. Бо за час нашої влади у Львові в листопаді 1918-ого року нідному Полякови ні волос з голови не впав від ніякого українського беззаконня. Але куди ступила нога польського жовніра, скрізь вона жорстокістю супроти нас, Українців, сліди свої кроваво значила, жорстокістю завше безкарною, бо не лиш своєвільною, а й державою польською й військовим командуваням наказаною і націоналізмом польським публично похваляваною і вимаганою — і принагідні жорстокости солдатески української були не так самочинними вибухами якоїсь дикости вродженої, як радше своєвільною відповіддю жовніра українського на вид десятикратно більших знущань над нами, якими нас польські „репрезентанти вищої, ексцідентальної культури“ „усмирювали“. Тож ми, Українці, не вдіяли ворожому нам Львовови ніякої кривди, яка перевисшалаб те, що з природи річи несе з собою війна, але „оборонці Львова“ знеславили землю нашу після нашого відступу зі Львова триденним паленням жидівських дільниць і мордуванням жидів, і колиб отакі „репрезентанти вищої культури“ були на нашому місці, то напевно „усмирилиб“ повстання львівське вирізаням ворожого населеня і спаленям усього міста до шенту. Та й чи справді впали ми лиш від більшої численности Поляків? Колиб за нами стояла яка велика європейська держава і зброєю постачала нас як Франція Польшу, то ще дуже велике питання, чи судиласяб була нам аж така повна програма наша. Це факт, що в останньому нашому протинаступі Грекова ми били майже подвійно численніші, куди ліпше від нас узброєні польські війська, так що паніка у всій Польщі від того повстала, і що за Збруч ми відступили по сутті мілітарно не зломані, без набойв для нашої піхоти.

Всі ці факти доказують, що сама суттєва субстанція нашого, галицько-українського, народу: наша національна, політична і соціальна мораль, була в 1918-ому році здоровіща, міцніща і вища від субстанції польського народу, і це й є найважніший момент у підбою землі нашої галицької Польщею, що довершився в ньому підбій не народу нище стоячого народом вище стоячим, тільки народу примітивнішого, але маючого в собі здоровіщі політичні завязки, народом розложеним, здоровля політичного позбутим.

У тій суматосі ідей і понять, що сьогодні опановує україн-

ську „політичну думку“, оте ствердження вимагає особливого розгляду. А власне: український загал стоїть за польським впливом усе ще під гіпнозою ідеї „вічного поступу“, видуманої засліпленим успіхами технічного прогресу XIX-им століттям, і йому згідно з тою ідеєю видається, що нібо-то народи й культури є вічні, що вони ніби-то поступово підносяться, на все вищий і вищий рівень повноти життя у всіх відношеннях, що ознакою тієї життєвої сили є все вища і вища „культура“ і що мірилом вищости й нищости поміж народами є „освіченість“ і цивілізація. Тимчасом ніщо так ясно не виходить із усієї історії людського роду, як заперечення тієї псевдоідеї. Народи й культури ані не живуть вічно, ані вічно до все більшої повноти й досконалости не „розвиваються“, ані теж мірилом вищости й нищости народів не є назверхна цивілізація, тільки внутрішній етос їхнього життя. Як усе органічне родиться з певних завязків, росте, старіється і гине, так теж світові культурні круги й їхні носії, народи, виростають із певних не цивілізаційних, тільки етичних завязків, розгортаються до певного їм присущого найвищого культурно-цивілізаційного вислову, як ось Геллени в хвилині їхньої перемоги в перських війнах, а потім із тої повноти життя клоняться в низ у міру того, як розкладаються, трупішіють і пропадають ті первісні етичні вартости, що давали їхній творчости незрушні підстави й суттєвий зміст, і врешті перегнули по сутті, дарма що високо цивілізовані, гинуть, щоб дати місце новим, нерозгорненим іще, примітивним, але героїчним, невичерпаним і здоровим етичним завязкам народів, стоячих іще на архаїчному ступні, аби з тих завязків розгорнулося нове культурно-цивілізаційне життя на руїнах давних, розложених, цивілізацій. Отже ознакою живучости й життєвої сили народів і їхніх культур не є високий рівень їхньої назверхньої „освічености“, витончености, рафінованости, цивілізованости, — тільки нерозложеність загального етосу їхнього внутрішнього життя, і не цивілізованість, тільки загальна мораль життя є таким чином мірилом суттєвої, органічної, вищости або нищости народів. Тільки „поступова“ забобонність XIX-ого століття, розуміюча під „культурою“ існування фабрик і залізниць, могла не бачити того, що ні zdeгенерований гелленський світ, переможений Македонцями, ні розложений римський світ, знищений Германами, не впали від „грубої сили варварів“, лиш що в обох цих випадках витончена — подібно як модерна європейська — цивілізація, зруйнована, зглядно підбита примітивними варварами, була мертва і до державної творчости з самої себе вже нездатна, бо внутрішньо, етично, вже розложена й пуста, так що над розложением античним світом затріюмфувала суттєва органічна вищість здорового й міцного аристократичного й монархічного етосу варварів, відповідаючого тому етосови архаїчної Гелляди й первісного Риму, з якого виростили гелленська і римська культури. Ніщож инше, як отой архаїч-

ний етос германських варварів, стало одною з суттєвих підстав усієї тієї культури середньовічного й новочасного Окциденту, який сьогодні, у модерному світі, на наших очах на зникну й упадку отих підставових етичних вартостей гине.

Отже польський народ був у 1919-му році, та й є сьогодні, без сумніву багато більше цивілізований від нас, Українців. Він мав живішу і багатшу культурно-цивілізаційну традицію від нас. Ця традиція наділила посередній тип інтелігенції польської багато більшою оглядою, горизонтом думки і духовими інтересами, знанням загальним і фаховим, духовною рухливістю, гнучкістю і винахідливістю, ніж мав — і має — їх пересічний тип українського інтелігента. В порівнянні з отакою польською інтелігенцією наш народ у 1919-му році освіченої верстви майже взагалі не мав — і все ще майже не має —, а мав — і має — на наше нещастя по найбільшій частині тільки пів — і чверть інтелігентину. Таких одиниць, якіб духову культуру Окциденту дійсно опанували, засвоївши собі духово твори найвищих геніїв античного, середньовічного й новочасного окцидентального людства, таких одиниць серед нашого народу майже ніяких не було — та й тепер майже немає —, серед польського-ж народу таких одиниць були і є сотки. Хай буде сказано без злоби і не вогнів, а на добро Українцям, бо річ не в тому, щоб закривати очі на зло й казати, що його немає, тільки бачити його, щоб його направити: Варварська незугарність, грубість, безформність, короткозорість, плиткість і лінивість думки, хаос понять, невміння відрізнити причини від наслідків, а суттєве від другорядного й неважного, убогість знання, нездібність до гострого, послідовного, влучного мислення, пуста а бомбастичне фразерство, сліпота в осуджуванню дійсності й завдань, механічна нахапаність усього без розбору з чужини аби лиш там модного й популярного, абсолютне невідріжнювання здорових чужих проявів життя від гнилих, власна духова безплідність, — усі ці признаки бастардної, варварської півцивілізації характеризували — і тепер ще характеризують — наше, українське, життя багато більше від польського. Правда, польський народ — як зрештою й народи Окциденту — дегенерується й варваризується сьогодні в своїй цивілізації надзвичайно швидко і його духово-культурний рівень сьогодні багато нищий, ніж пятьдесят літ тому; правда, недалекий у наслідок того час, коли наше, українське, варварство півцивілізації зрівняється з польським варварством декаденції, — але поки-що це зрівняння ще не наступило і цивілізаційно ми стоїмо без сумніву багато нище Поляків. Але в польському народі відбулася більш-менш від 1890-их років, від часів розросту впливів Сенкевича й національної демократії з одного боку, і „поступових“ і соціалістичних псевдоідей з другого, під поверхнею цивілізованості його середніх і вищих верств дегенерація його суттєвої субстанції: його національної, політичної і соціальної моралі яко самих сутих підстав життя народу, без яких

і його цивілізації суджений невідхильний, поступовий упадок. А в нашій, українській, народі в силу нашої більшої „відсталості“ й примітивності цей модерний розклад аж до 1919-го року ще субстанції нашої національної на наше щастя не зачепив був так глибоко, і на цьому власне й полягала в 1919-му році суттєва вищість нашого, галицького, народу над народом польським. Здорову, а не хору й розложену традицію Окциденту репрезентували отже в 1919-ому році на півцивілізованому ґрунті Східної Європи в значнішій мірі ми, галицько-українські варвари, ніж репрезентувала їх у тому часі польська зварваризованість zdeгенерованої декаденції, — і на цьому й полягала в 1919-ому році вся наша сила, так що цього нашого варварства, поскільки в ньому є щось із присущої всім здоровим, архаїчним варварам загальної моралі життя, нічого нам соромитися, бо зі здорового варварства ще може щось доброго на будуче вийти, але зі zdeгенерованої цивілізованості з розложеною загальною моралю — ніколи.

IV.

Якаж конечність, яка судьба гнала отой у році 1919-ому національно, політично і соціально більше від нас розложений польський народ іти війною на нас, галицьких Українців?

Колиб польський народ був дійсно по самій своїй сутті державний, себто колиб десятиліттями перед 1918-им роком серед нього ділала жива державнотворча тенденція самоорганізації й самоуправи народу для досконалення відносин у його вітчині, для підношення того народу і в його верхах і його низах на все вищий рівень національної, політичної і соціальної моралі яко чимраз міцніший організм у межах займанщицьких держав, яко „державна держава“, колиб ця чимраз міцніша жива тенденція до державности здисциплінувала політичний розум польський, щоб він навчився відріжнювати завдання, які в даному положенню народ конечно виконати мусить ради міцної, здорової, могутньої своєї будуччини, від несвоечасних, і тому для органічного росту власної сили народу смертельно небезпечних фантазій політичної гістерії, — то Польща за підбій Галичини в 1919-ому році взагалі не браласяб. Булоб тоді Польсям ясно, що щоб відновити великодержавні ягайлонські традиції, щоб пересунути східні границі польські над Дніпро, треба перш за все дуже здорового державного організму на самих корінних землях польських, здатного міццю своєю внутрішню колись у будуччині не лиш приборкати, а й до польської державної ідеї засимілювати Українців. Польське політичне життя відзначалосяб тоді глибокою повагою, а здобувча воля польського патріота проявиласяб перш за все в процесі внутрішнього підбою народу польського його державнотворчим елементом, щоб цьому народові надати трівку державну постать.

Завдання цього внутрішнього підбою були перед народом польським у 1919-ому році дійсно величезні. Треба булоб новозаснованій польській державі приборкати ту розполітиковану, живучу з наживи партійно-політичної демагогії інтелігенцію ріжних „переконань“, що затроювала життя всього народу скаженістю взаємної ненависти і взаємного оклеветування, а під „участю у владі“ розуміла отверте чи скрите розтягання державних засобів. Треба булоб скрутити шию гидрі соціальної революти реформою промислу, професійною клясово-робітничою організацією, піднесенням духової й громадської культури й моралі пролетаріату і знищенням демагогічних соціально-революційних партій. Треба булоб піднести малокультурне польське селянство духово й економічно до стану гордих себе консервативних кметів. Треба булоб сколонізувати інтенсивною господаркою таких кметів пустинні піскові облоги Конґресівки, нічим не гірші від тих пісків біля Берліну, на яких сьогодні квітучі сади й плодовиті лани. Треба булоб виховати нову бюрократію державну, привиклу не до беззаконного особистого своєвілля й політиканства і не до хабарництва й розкрадання державного майна, а до безсторонного, підкупству недоступного, повного почуття обов'язку, виконування польського закону. Треба булоб осьтак усю корінну Польщу виповнити в щерть внутрішню міццю, і щойно тоді, колиб вона понад край переливалася, колиб для неї вже власної землі, ані власних засобів не старчило, колиб дійсно тісно стало народові польському і життя живого ради виринулаб отак перед ним конечність зовнішнього підбою після довершення внутрішньо-державного завоювання — треба булоб Польщі посунути війною на схід, на Україну.

Ясновидюча польська політична думка моглаб тоді, приглядаючися до тогочасного, особливо наддніпрянського, а в Галичину чимраз більше просякаючого безголовя українського, розсуджувати категоріями польських інтересів, яких ми, Українці, за зле Полякам чейже брати не можемо, так: „Поки ми на корінних землях наших внутрішню до великодержавної будуччини нашої в Східній Європі готуємось, пробують Русини будувати на історичних землях наших свою „державу“. Але даремні їхні змагання! Аджеж ми знаємо з їхньої історії, що в них державнотворчого розуму, яким ми, Поляки, відзначаємось, ніякого немає. Їхня півінтелігентщина вихована не — нечисленими зрештою — державними епізодами їхньої минувшини, а знаходяча свій смак у частих у їхній історії періодах безрозумного, сліпого й хаотичного бунту, не має ніякого політичного інстинкту, ніякого розуміння того, чим є і повинна бути справжня держава й від чого вона міцніє, а від чого розкладається і гине. Ця півінтелігентщина хоче „волі“, а не держави, яка завжди була, є і буде „поневоленням“ неупорядкованих інстинктів, і ця її „визвольна“ тенденція неминуче мусить скінчитися анархією й беззаконням на Україні. Бо ця півінтелігентщина, — нездібна

чужонаціональний елемент з причини свого занадто низького духового і політичного рівня по добру асимілювати, українчити, — кинеться напевно перш за все на знищення польського по національності великоземлевласницького елементу, який у силу своєї звязаности з землею українською Українству по своїй сутті не чужий, і позбудеться отак не лиш найкультурнішої, розмірно легко на політичну асиміляцію Українцями, колиб вони тільки чогонебудь варта були, податної і по своїй природі для будови державного ладу на наскрізь аграрній Україні найздатнішої верстви, але й тої соціальної, політичної й культурної трівкості й устійчивості, які отака землевласницька кляса по своїй природі для кожної здорової — а особливо аграрної — країни собою означає. Позбувшись соціально понад пересічний рівень звищених верств, які плекаючи в себе традиції чести, вищих культурних вартостей у життю, перебірчивости в методах боротьби і патріотизму, перепоюють цими вищими цінностями ціле життя здорових народів, Русини зроблять отак найвищою нормою звичаїв, обичаїв, моралі, культури в своїй армії, бюрократії, вихованню молоді і взагалі у всьому духовому й матеріальному життю свого народу свою примітивну, а безрозумну півінтелігентщину. До тогож вони на своє нещастя всі поголовно демократи і, „виховані“ на популярних брошурочках, ніякого иншого державного устрою собі й не уявляють окрім демократичного, присущого з природи не здоровим державам на початках їхнього життя, тільки розложеним і конаючим державам на кінці їхнього існування. Тому їхня ледви що повставша „держава“ пічне внутрішню гнить зразуж від першого дня її існування, і — між иншими признаками того гниття — їхня не здержувана ніякими соціально вище поставленими верствами півцивілізація дасть у результаті найдикішу виборчу демагогію ріжних їхніх безглуздох „Сель-Робів“ і инших соціально-революційних неробів і розбещення їхнього по суті ще досить аристократичного селянства десятками партій, переліцитовуючих себе взаємно в низ, на найпримітивніші обіцянки й на найнікчемніші інстинкти. В додатку ота півінтелігентщина є й матеріально дуже убога — і серед таких загальних обставин з природи річи мусить вийти загальне хабарництво цілої бюрократії Русинів, від міністрів починаючи, а на возних кінчаючи. Хаос отої корупції й парляментарного безголовя викличе з неминучою konieczністю в їхніх примітивню думаючих, півінтелігентних військових отаманчиків амбіцію „силою навести лад“, і „держава“ Русинів прийме осьтак у добавок до всіх инших зол ще й мексиканське обличчя вічних військових революцій і контрреволюцій, диктатур і „волі народу“. Це безладдя скріпиться відрухами сліпих гайдамацьких, соціальних бунтів на низах народу, бунтів, викликуваних руськими демагогічними партіями і систематично підсилюваних агітацією й грошем споконвічного майстра соціальної „революції“ на чужих землях — Москви. Від усієї цієї

анархії повстануть серед Русинів з природи річи польонофільські, москвофільські, германофільські, ромунофільські, мадярофільські і взагалі всякі інші, на чужих варягів зорієнтовані, тенденції, — і тоді нам, міцній, державним розумом і тривким політичним етосом керованій Польщі, впаде в руки занархізована Україна по Дніпро і Чорне море наче дарунок з неба. Нашим завданням буде тоді вищістю нашої державної ідеї й нашої державнотворчої здатності не тільки Русинів збройно підбити, а ще й до державної ідеї нашої як до одинокого спасення від безнадійного безголов'я українського засимілювати. Ще раз повстануть отак „gente Rutheni, natione Poloni“, і існування таких, маєстатови держави нашої польської вірних, Русинів дасть змисл, оправдання й підстави ягайлонській великодержаві нашій на століття.“

Колиб так, органічно, відбувся підбій занархізованої землі нашої народом суттєво, органічно, від нас вище стоячим, то сьогодні, після такого підбою, не сьогоднішні продажні хруні, а українські люде зовсім иншого, соціально, інтелектуально і морально вартісного типу, зневірені у всяку можливість української державности з нутра українського народу, мусілиб собі — бути може — сказати так: „Це безрозумний забобон, говорити, що ніби-то кождий народ „повинен“ мати свою державу з тої речі, що говорить своєю окремішною мовою. Цього ніколи на світі не бувало і ніколи не буде. Мова і своя держава — це дві річи, які нічого спільного не мають. Цілий похід світової історії на тому полягає, що державнотворчими, на свою власну державність собі заслугоуючими є лиш дуже нечисленні народи, а всім иншим, нетворчим, є суджена політична і етнічна денационалізація. Адже обставини 1919-го року дали були нам, Українцям, свою „державу“, але ми з неї зробили гніздо безрозуму й беззаконня на ганьбу й загубу землі нашої, якусь „малоросійську оперетку“. Маємо в цьому ще один доказ — якщо взагалі ще яких доказів тут потрібно в виду того, що з лиця землі майже безслідно пощезали не лише поодинокі тракійські чи іллірійські народи, а й навіть одна, в Європі в один час найчисленіща, — кельтійська — раса народів —, що є народи, держави своєї варті, і є інші народи, до яких на жаль і ми самі належимо, яким Бог не вложив у душу ніяких державних здібностей, і тому не держава їм судилася, а або беззаконня з „правом грубої сили“ кожного ватажка, якому захотілося „різати жидів, спасати Україну“, — або служба державній ідеї инших, справді державних народів. Усі наші, українські, державні спроби руїною землі нашої кінчаються, і не від сили зовнішних ворогів наших, а від нашої власної нікчемности завше падемо. Життя, існування, до чогось і людей і народи чейже зобов'язує: не до безвідповідального брикання, а до здійснення якогось величнього, гарного буття на землі їхній. Нездатна нічого величнього, а хоч принаймні пошани гідного, на землі нашій „державницька ідея“

українська створити, — то хіба це не забобон тієї псевдоідеї судорожно триматися, начеб вона дійсно була якою цінністю? Адже яка це така вартісна цінність — безладдя українське? Осьде прийшла до нас Польща, а скрізь, куди ідея державна польська приходить, лад новий, добрий повстає. Цій ідеї служити у великодержавній польсько-українській спілці на віки, яко якась регіональна, українська, відміна одної польсько-української нації, має свій розумний змісл, бо воно означає добро для землі нашої, і нам нічого пручатися, а дійсно чесно служити, — як в одну великобританську державну унію злилися шотляндці з англійцями, дарма що цілком ріжними мовами ці обидва народи говорять і дарма, що цілими століттями між собою ворогували.“

Тимчасом підбій землі нашої Польщею відбувся цілком инакше, не по праву й справедливости світової конечности, а по своєвільлю безрозумности й бундючности польської — і в цьому й лежить ціле нещастя того підбою і для них, Поляків, і для нас, Українців.

V.

Два завдання лягли в 1919-ому році в підстави Річипосполитої Польської: одне позитивне, бо обчислене на скріплення внутрішньої міцї Польщі, і одне негативне, бо обраховане лиш на руйнування тих зовнішних сил, якіб колись могли загрозити існуванню Польщі.

„Між найсильнішим народом німецьким з одного боку і найанархічнішим народом російським з другого мусимо йти до того, щоб стати більшим — численнішим — народом, ніж ми є“, осьтак зясував оте основне позитивне завдання нинішньої Польщі її творець Роман Дмовський на нараді „Польського Народового Комітету“ в Парижі дня 2. березня 1919-ого року. А другий промовець, Йоахим Бартошевич, додав за пані-маткою: „Якщо нам удасться здійснити пляни „Комітету“ і дістати — від Антанти — досить велику територію — на сході — та її з Польщею в однородну цілість стопити, то осягнемо таке положеня, яке нам дозволить за кілька десятиліть посунути далі на схід аж до наших історичних границь.“

А негативне основне завдання Польщі зясував Роман Дмовський іще в 1917-ому році в своєму меморіалі до англійського прем'єра Бальфура і в ріжних пізніших актах і рішеннях париського „Народового Комітету“, і воно виглядає так: „Щоб Польща існувала, не можна — на спілку з Францією — дати підвестися Німеччині. А щоб устоятися перед Німеччиною, Польща мусить постаратися виключити всяку небезпеку для себе від сходу. Такою небезпекою для Польщі не є Росія, бо з Революцією 1917-го року вона увійшла в довгий період внутрішнього ослаблення, в якому будуть чергуватися революції з контрреволюціями, так що занята цією внутрішньою кризою, Росія на спіль-

ну з Німеччиною боротьбу проти Польщі ніяк не спроможеться. Інша річ Україна. Якщоб повсталася і внутрішньо закріпилася українська держава, то вона напевно увійшла б у союз із Німеччиною проти Польщі, а тоді не лиш завдання Польщі тримати спільно з Францією Німеччину за горло, а й саме існування Польщі було б zagrożене. Отже цілю Польщі на сході мусить бути: за ніяку ціну не допустити до заснування ніякої української держави. Шляхамиж до нього є: підбиття Галичини й Волині безпосередно під Польщу і допоможення Росії до того, щоб загорнула під себе всю решту України. Пручання наддніпрянських Українців проти Росії по перше буде ще одним — крім соціальної революції й контрреволюції — моментом внутрішнього ослаблення Росії на користь Польщі, а по друге повстане в наслідок того фактичний, хоч і неписаний, спільний польсько-російський інтерес у спільному гнобленню Українців, у недопущенню до того, щоб вони підвелися й змогли стати загрозою чи то для Польщі, чи Росії, цілком так само, як після поділу Польщі повсталася була прусько-російська приязнь, оперта на спільному інтересі у гнобленню Поляків. Ця неписана польсько-російська спілка проти України до решти забезпечить Польщу від сходу і цілком розв'яже їй руки проти Німеччини.

Ніколи ще не лягло в основи великодержав таке своєвільля політичної гістерії, таке механічне розуміння підстав сили й відпорності держав, як на початку цього розділу зясована ідея „стати численнішим народом“. Від такої забаганки „стати більшим народом“ не повсталася ще досі ніодна великодержава світа — навіть швидко ростучі й швидко упадаючі орієнтальні монархії ні, — лиш усі повставали по світовій конечности в силу більшої внутрішньої соціальної, політичної, національної устійчивости племен і народів, аніж тої міці було в даній хвилині у їхніх сусідів. Інколи приходили ті великодержави на світ нечаяно, з одного гігантського удару, як ось повставша на протязі одного десятиа літ світова Імперія Олександра Великого, але завше ті удари були попереджені принаймні десятками літ внутрішньої соціальної, політичної і воєнної консолідації народів, яка в свою чергу спочивала на нерозложених, а створених століттями етичних підставах: Олександрови Великому й його Імперії ніколи не бутиб, колиб не попереджував його державний організатор тої міри, що його батько Филип, і колиб він не мав до розпорядимости такої — в порівнянню до розкладу всього тогочасного світа — досконалої по своему внутрішньому етосі субстанції народу, якою був аристократично-монархічний, хліборобський македонський народ. Якихсь чотириста літ повставала й росла клясократична міць Риму, крок за кроком не лиш підбиваючи, а й асимілюючи до свого етосу племена Італії, поки Рим зміг стати великодержавою в Пірровій війні. Ніде так ясно, з такою безпереривною консеквенцією не виявляються теж до роги, якими йдуть до своєї великодержавности народи, як якраз

в історії римського народу, даного світові за здобувця. Ніколи він не гнався за ніякою політичною фантазією, ніколи не хотів „стати більшим народом“, ніколи — аж до Цезаря — не мав навіть „великих людей“ на своєму чолі. Він завше мав на оці найближчі, життя живого ради найконечніші свої завдання, і що-лиш невідхильна впертість — із якою ті, позбуті всякої фантазії, всякій гістерії чужі, консервативні й надзвичайно строго, ба й вузькою моралю переповні клясократичні кметі крок за кроком розв'язували найконечніші, найпекучіші питання їхнього державного життя — повела той незвичайний по своєму розумі політичному народ із невідхильною, невблаганою конечністю до панування над світом. Кастилія й Аргон, Англія, Франція Капетингів і Бурбонів, Московщина, Швеція, Прусія — словом усі великодержави Європи потребували століть, а принаймні багатьох десятиліть, поки стали внутрішньо здібними до великодержавних замислів. Навіть орієнтальний, швидко ростучий Туреччині треба було столітнього внутрішнього зусилля на розмірно малій анатолійській області, поки повстала та незвичайно спяна османська сила, що — яко великодержава — загрозила існуванню Європи. Навіть вибуяла за одне людське життя світова Імперія Джінгіс-Хана булаб неможлива без створеної століттями внутрішньої устійчивості аристократичного ладу монгольських номадських племен. Та й сама Польща потребувала мало що не столітніх зусиль усього довговічного життя двох державних мужів такої великої міри, як Владислав Локетек і Казимир Великий, поки повстала в ній та внутрішня пружинистість, що уможливила підбій українських земель і успішну ягайлонську політику. А що булоб із Польщею, колиб передчасно, вже около 1300-ого року, Владислав Локетек повів розанархізований тогочасний польський народ на підбій Галичини і той підбій йому на нещастя Польщі вдався був? Одною з найщасливіших для себе подій XIX-ого століття вважає німецький народ сьогодні те, що Прусія втратила всі польські землі в купі з Варшавою, загарбані в рр. 1793-ому й 1795-ому, в другому і третьому розборі Польщі, бо колиб хотіла „стати більшим народом“, то ніколи на світі не змоглаб виконати того внутрішньо-німецького зусилля, яке повело в 1866-ому і 1870-ому роках до заснування Німецької Імперії. Одним тільки Полякам 1919-ого року здалося, що великодержави повстають від „жагучого хотіння“ „експанзії для експанзії“, аби „стати більшим народом“.

Власний польський столітній, а гіркий досвід повинен був Поляків навчити, що націоналізмом, хочби й яким розяреним, чужих народів денаціоналізувати ніяк неможливо, як не вдалася ніяка германізація на русифікація на землях польських. Власний історичний досвід повинен був Поляків переконати, що асимілювати є в силі тільки понаднаціональні вартости, репрезентовані даним побідним народом, як польонізував Українців колись століттями не націоналізм польський — тільки несений

Поляками католицизм і окциденталізм у боротьбі проти понаднаціонального етосу православ'я й візантинізму, репрезентованого Українцями. Власний польський розум повинен був Полякам сказати, що ніщо не причинилося до національного освідомлення галицьких Українців у такій рішучій мірі, як вибух запеклого польського націоналізму в Східній Галичині, починаючи від 1890-их років. Отже власна політична вдумчивість повинна була просвітлити Поляків, що їхня ціль „стати більшим народом“ є нездійснима і недосяжна і що спольонізування Українців не яко навмисна ціль, а яко природний, а мимохідний наслідок розумної політики Польщі булоб можливе щойно тоді, колиб життя на корінних землях польських було опановане якимсь сильним, а понаднаціональним етосом і колиб той етос був вищий від українського. „Але є люде“, говорючи спарафразованою поговоркою Бісмарка, „які хочуть їхати зі Львова до Підманастиря і сідають до поспішного потягу, що стає аж у Ходорові. Їм кажуть: Не сідайте до цього потягу, бо він не спиняється в Підманастирі! А вони: Ми це знаємо, що він досі завжди аж у Ходорові ставав, але може якраз цим разом він уже в Підманастирі стане!“ — Але він не стане! Польща Дмовського може поломити нам, Українцям, усі кости, якщо ми будемо досить безрозумні й нікчемні, щоб не зуміти відбивати ударів польських доцільними нашими протиударами: вона може спавперизувати нас, може розгайдамачити, може перемінити нас у „татарських людей“, що штурмувати будуть колись мури Кракова, Варшави и Познаня для большевицьких ханів у Москві, — вона може якихсь кілька десятків тисяч найнікчемнішого шумовиння поміж нами спольщити, кого за посаду, а кого так собі за ковбасу, і ми такого „зміцнення“ польського народу йому не завидуємо, — але Польща ніколи й за ніщо на світі не стане коштом нашого національного існування „більшим на шість мільонів народом“, аби зробитися від того тривкою, свій змісл у самій собі й своїй позитивній творчості посідаючою великодержавою.

Одиноке позитивне — з польського становиська — основне завдання Польщі, завдання „стати численішим народом“, аби після того взятися за великодержавну творчість, осьтак відпадає, бо воно на ділі ніяк нездійсниме, — і тоді оказується, що суттєвий змісл усього існування Річипосполитої такої, якою її в 1919-ому році збудовано, є виключно негатиивний, руйнуючий, ніяких нових вартотей в Європі не творячий, а навпаки Європу розкладаючий, бо одинока й виключна місія сьогоднішної Польщі полягає на тому, щоб за ніяку ціну не допустити, аби до якоїнебудь позитивної творчості підвелися з свого упадку два сусідні народи Польщі: німецький і український.

Підбій Галичини Польщею був осьтак підбоєм „на виріст“ з таким обрахунком, що хоч сьогодні тих галицьких земель іще Польщі властиво говорючи й непотрібно, то ануж може

акуратно вони колись пізніше для внутрішнього розросту польського життя ще придатяться, — і в цьому й лежить глибока нездоровість отого підбою. Були у 1919-ому році досить численні люде між польським народом, які передчасність, а тому й непотрібність отого підбою більше менше виразно відчували й бачили. Але це був час загальної боротьби польських партій „за владу“, а якеж інше гасло було в силі розфанатизувати вулицю на користь польського національно-демократичного претендента до „влади“ так успішно, як виграня проти Пiлсудського й соціалістів тих інстинктів ненависти до Українців, які воскресив у душі польській Сенкевич? Експлозивний успіх, який мала ота демаґогія серед усього польського народу, приголомшив з одного маху всі підбоеви Галичини противні елементи і в одну мить освідомив усім взаімно себе поборюючим польським партіям, що якщо взагалі існує яка ідея, здібна отой глибоко розложений польський народ обєднати, — то нею не є дійсна державна ідея, полягаюча на внутрішньому оформленню народу державою, тільки є „державницька“, себе під дійсну державну ідею підмазуюча, ту ідею імітуюча псевдоідея: ідея узалежнення державного існування Поляків від знищення українського народу. Бо й справді: колиб не було нещасних галицьких Українців і війни з ними, то хаотичні енергії польські може розшматовували себе взаімно, а так зявилася змога позбутися їх, спрямовуючи їх на зовні — як це зрештою споконвік практикували внутрішньо розложені і до ніяких глибоких внутрішньо-реформаторських зусиль уже нездібні „держави“, як ось царська Росія XIX-ого і XX-ого століття, рятуюча себе — що правда позірно й на короткий час — від внутрішніх революцій зовнішніми війнами —, і війна з Українцями уможливила таким чином деяку — дуже зрештою хитку, недосконалу й нетривку — стабілізацію внутрішніх відносин у Польщі.

Підбій Галичини Польщею був отже тільки вислідом знаркотизування польського народу ненавистю до Українців, щоб глибоко розложений польський національний, політичний і соціальний організм підбичувати тим наркотиком до інтенсивніших — хоч що правда конвульсійних — внутрішніх, державно-організаційних, зусиль, аніж ті, до яких він у свому „нормальному“ стані був-би здатний. Це й виявилось наглядно власне в тому, що польський патріотизм діла, а не слова і фрази, був за слабкий навіть на те, щоб без війни з Українцями створити польську армію, так що українська Галичина була повних п'ять місяців більшою — хоч що правда неймовірно зле веденою — мілітарною потугою від усієї, Галичину населенням п'ятикратно переважаючої, польської держави.

Якіж є наслідки якраз такого, а не якогось іншого, здоровішого, підбою землі нашої для Польщі, а які для нас, Українців?

(Продовження буде).

Володимир Залозецький.

Прояви клясократичного світогляду в реформістичних течіях Західної Європи.

„Найкращі матеріяльні дані мертві, коли їх не оживить ідея, і вони можуть бути змарновані зробленим з них злим ідейним ужитком.“

Вячеслав Липинський: Листи до Братів-Хліборобів 1919—1926, ст. 359, лист 30.

I.

Нинішній — серед українського громадянства поширений — т. зв. „реалістичний“ спосіб погляду на громадсько-політичні питання рідко звертає увагу на процеси формовання громадсько-політичного життя.

Не рухом, не динамікою того руху, не пізнанням причин цього руху, не ідейними движниками цього руху займається „реалістично“ настроєний ум, — а притягають його до себе уже готові, завершені, уже скристалізовані прояви громадського життя, себ-то агрегатний стан того руху.

Цей „реалістичний“ спосіб думання найчастіше не добачує, що кожний агрегатний, себ-то в собі уже заціпенілий, громадський стан попереджує все і без виїмку творчий процес, опертий на могутніх ірраціонально-ідейних здвигах та змаганнях, які підносять людину на діла.

Не було в історії націй випадків, щоби дане громадянство могло перескочити ту творчу стадію громадського руху і могло собі без тих тяжких змагань і без власного ірраціонально-ідейного здвигу засвоїти вже завершені, агрегатні форми громадсько-політичного життя з чужих, уже готових, взірців. Тому для громадянства, яке само знаходиться в процесі творення і формовання своїх державно-політичних форм, важно слідити не так за уже готовими формами громадсько-політичного життя других націй — як за процесами творення та повстання цих форм. Не самі об'єктивні закони уже сотворених національно-державних організмів, а суб'єктивні методи, якими ці закони творилися, є

для відроджуючогося громадянства в шуканню шляхів до здобуття таких об'єктивних законів міродатні. Пригляньмося тим динамічним факторам нинішньої, захитаної в своїх основах, повоєнної Європи.

II.

На перший погляд не легко зорієнтуватися серед тих безчисленних, себе взаємно виключаючих, собі протилежних і себе поборюючих рухів, які обхопили пристрасно всі ділянки західно-європейського життя. Глядач стоїть перед повним хаосом-змішанням наче перед якоюсь футуристичною картиною, якої ніяк не можна ясно очертати.

Але хто не хоче потонути в тім загальному перемішанню всіх понять, цей мусить ближше придивитися цим явищам і мусить сміливо глянути тому пануючому хаосові в очі.

І перше питання, яке насувається, є: яка причина того загального хаотичного стану?

Хаос родиться там, де є розклад. Як-би побідний в світовій війні капіталістично-демократичний устрій був внутрішньо здоровий та сильний, то переміг-би або недопустив-би до цього в хронічний стан переходячого хаотичного явища. Якщо-ж він його здержати не в силі, якщо навіть демократичні провідники признають, що демократія перебуває тяжку кризу — то дійсно наближається переломова хвиля того устрою. Слідуює з цього, що підложкам нинішнього європейського внутрішнього розбиття є на всіх ділянках громадсько-політичного життя розкладаючийся демократичний устрій. Але само сконстантована того факту може бути цікаве тільки для постороннього глядача. Хто натомисть не обмежується тільки на діагнозі, а бажає активно брати участь ввиліченню цього стану у власнім громадянстві — цей мусить не тільки застановитися над причинами цього стану, але мусить шукати і найти способи, якими міг-би перемогти та обернути в творчий оздоровлюючий процес ці, по словам одного бельгійського соціолога, „неозначені течії та хиткі тенденції сучасних громадсько-політичних процесів, котрі не є сканалізовані та через це дуже небезпечні, як висняні потоки та цикльони, що все руйнують.“ І саме шукаючи за тими „регенераторами“ в розхвильованому, наладованому атмосферою ненависти, загального озлоблення та розкладу станові, в яким потонула сучасна Європа, ми натикаємось на певні проблески, певні перші ластівки, які вказують на це, що поволі піднімається свідомість і потреба реформи, оздоровлення та переродження.

Фронт демократичний нині загрожений з усіх боків. Всі його противники згідні в однім: в безпощадній борбі проти цього фронту. Але не все нове мусить бути ліпше від „зла старого“. Тому в тих нових реформістичних течіях, які стараються принести „новий, ліпший“ лад зворохоблений і потре-

сеній до самих глибин єства пововенній людскости, треба уміти розрізнявати це, що дійсно є здорове, творче та будуюче — від того, що є не менш руйнуючим та розкладаючим від старого ладу. В кожній руїні появляється хмара пророків і месій „нового, ліпшого ладу“, котрі з свого пророцтва роблять платну в таких добах професію.

Маючи це на увазі, ми постараємося коротко в нових реформістичних рухах західної Європи відмітити ці регенеративні явища, які є споріднені з нашою класократичною ідеологією. Вони проявляються вже нині в різних степенях в різних реформістичних рухах і складають тим доказ, що класократична ідеологія та з неї випливаючий класократичний рух не є чимсь відірваним від універсальних нинішніх тенденцій відродження в західній Європі.

III.

Прояви класократичного способу думання в робітничому рухові.

Робітничий рух, який винесла в XIX. стол. сильна інтенсифікація матеріально-технічної культури, був в своїх зародках рухом класократичним. Він був рухом нової робітничої класи, звязаної з новим способом продукції, яка змагала до виборення нових політичних форм на місце розкладаючогося ладу демократичного. І як-би цей здоровий в своїх зародках рух робітничий, рух нової продукуючої і права на опановання матеріальних средств продукції здобуваючої собі класи не був розложений з одного боку інтернаціональною соціал-демократичною течією, а з другого інтернаціональним комунізмом, то тоді цей рух робітничий міг-би був відіграти велику ролю в розбудові нових державних форм на руїнах демократичного ладу. На жаль він в самих зародках застряг в соціал-демократичному русі, котрий не тільки відібрав йому розгонову силу, але обернув його здоровий класовий дух в демократичну програмову партійну політику, яка на зовні оперує демагогічно забарвленим гаслом „інтересу робітничої класи“, а в дійсности звертається до маси ані класово, ані професійно не зорганізованих виборців, себ-то до „суверенного народа“. І цей опортунізм соціал-демократії, яка тільки грається на революційних настроях мас так довго, як довго її здебільша інтелігентські провідники не досягнуть відповідних місць в буржуазно-демократичному парламентарному правлінню — викликав реакцію в так званому синдикалістичному робітничому рухові. Синдикалізм, якого ідейним апологетом є Жорж Сорель, відмежовується остро від соціалістично-демократичного розкладу і видвигає класовий принцип з містичною легендою отвертого бою робітничої класи з світовою буржуазією. І оскільки класовий принцип, містичний елемент і

тип робітника-продуцента-завойовника та безпощадна боротьба з демократичним ладом мають в собі певні подібності з класократичним способом думання — настільки вислід цієї боротьби, вислід цього внутрішнього завоювання буржуазних позицій робітничою класою має в концепції Сореля характер анархічно-утопійний. Як має виглядати цей новий лад, який має наступити по розгромі буржуазних держав, про це ми з ідеології синдикалізму не довідуємося. Пізніше синдикалізм переняв комуністичну доктрину „диктатури пролетаріату“. Тою розв'язкою питання синдикалістичний рух втрачає свій класократичний характер. Бо оскільки навіть удалося б робітничому класові захопити владу в руки і установити диктатуру „робітничого класу“ — то ця диктатура переміниться, подібно як це має місце в совітській Росії, в диктатуру безкласову, ані расову, ані способом продукції та заняття гомогенно (однородно) не спаяної юрби — власне саме не робітничого класу, а здекласованого пролетаріату. Бачимо з цього, що в заложенню здорове класократичне ядро робітничого руху розкладається з одного боку соціал-демократією — з другого комунізмом. Але зовсім без впливу синдикалізму не остав. Він лишив певний класократичний фермент. Побачимо це на примірі Італії.

IV.

Класократична ідеологія і італійський фашизм.

Ми уже бачили з короткої характеристики синдикалізму, що хоч він в певних тенденціях має в собі класократичні елементи, то всеж таки від класократичного світогляду він сильно різниться. Також італійський фашизм не є чистим класократичним рухом. Але і в ньому є певні тенденції і певні, сильніші чим в синдикалізмі, класократичні ферменти. Вправді фашистівський рух далеко ще не завершений і повного виробленого світогляду — як це самі теоретики фашизму признають — не має, але деякі реформістичні явища в ньому можна уже нині відмітити. Передовсім італійський фашизм зреформував синдикалістичну ідеологію. Відкинув в ній боротьбу класів, антидержавне становище робітничих синдикатів (пр. заборона штрайків) і зумів обернути диктаторські наміри синдикалізму на творчу працю над об'єднанням по способу продукції гомогенних класів в одну всекласову цілість. Відкинув також марксистичний матеріалізм і станув на ґрунті возстановлення не тільки нового матеріально-економічного, але і морального та духового ладу (в конституції фашизму, т. зв. хартії праці [*carta del Lavoro*], дефініція нації оперта на єдності моральної, політичної та економічної).

Повним класократичним рухом — як ми уже згадували — фашизм не є. В нім пробиваються і другі некласократичні тенденції. Заки на ці послідні звернемо увагу, відмітимо перш

за все певні прояви клясократичні в фашистівській державі. Вони пробиваються головним чином в слідуючім:

1) У відкиненню демократичного способу політичної організації, опертого на партійно-парляментарній демократичній системі. На місце демократично-парляментарного заступництва фашизм видвигнув клясократичний принцип заступництва професіонального. Вибори до установчих та законодавчих тіл відбуваються через синдикати, які творять окремі корпоративні палати (camera). Так пр. синдикати — робітничий, хліборобський, промисловий, торговельний, вільних професій, рукодільний, мистецький і т. д. — мають свої заступництва в відповідних камерах. Всі ці камери разом творять свого рода „професійний, корпоративний парламент“. Характеристичною пр. для устрою фашистівської держави є конституція, яку виробив для Фіуме д'Анунціо в т. зв. „*Carta del liberta del Carnaro*“. Основою її є корпоративний принцип організації. Ця конституція розрізняє слідуючі по професіям розділені корпорації: 1) Корпорація робітників промислових, земельних, торговельних і т. д. 2) Корпорація технічних та адміністративних робітників приватних підприємств. 3) Корпорація помічників торговельних підприємств. 4) Корпорація власників промислових та торговельних підприємств, та землевласників, котрі не є тільки споживаючими паразитарно держателями своїх власностей, але котрі причинюються власною працею до збільшення та улпшення своїх підприємств. 5) Комунальних урядників. 6) Інтелектуальних робітників (професори, техніки, студенти, малярі, архитекти, скульптори і т. д.). 7) Вільних професій необнятих пунктом 6. 8) Урядників кооперативних установ. 9) Моряків. 10) Корпорація без означеної ясно функції, призначена для виховування та скріплення містичних сил нації в борбі за її існування і за її дальший розвій. Ця схема корпоративного устрою, яка увійшла опісля в склад фашистівської конституції, вказує ясно на реформістичні течії фашистівського руху в напрямі його клясократизації. Коли углядномо що вона призначена більш для урбанального (міського) устрою, чим і пояснюється сильна диференціяція на професії — то поминаючи цю, приміненням до обставин оправдану диференціяцію — ми спостерігаємо, що дух цієї конституції відповідає духові клясократичної концепції держави.

2) Клясократичний дух фашистівської держави проявляється також в її спеціальних реформах, які є определені так зв. хартією праці, що є фундаментальною основою фашистівської конституції. Праця в формі інтелектуальній, технічній чи мануальній (рукодільній) определюється хартією праці як соціальний обовязок. З того соціального розуміння праці випливає обовязок держави цю працю охороняти, берегти її від капіталістичного визиску та гармонізувати різниці між працюючими і працедавцями. В ініціативі окремі синдикати (корпорації), які організують працю, є автономні; держава має право вмішуватися в працю

синдикатів тільки тоді, коли приватна чи синдикальна ініціатива окажется за слабою, або коли вона противорічить політичним інтересам держави. Поняття праці як соціального обов'язку і індивідуального почину (а не колективного, державою накиненого антиіндивідуального примусу, як в комуністичній державі) є тотожне з поняттям праці в клясократичнім розумінню, котре пр. уже міститься в розумінню самої трудової монархії. Те саме відноситься до поняття власності. І воно потягає за собою в фашистській конституції соціальні обов'язки. Право на власність є означене соціальним обов'язком приносити нею як найбільше хісна для спільного добра нації і унешкоджувати всіляке паразитарне користування нею. Це розуміння власності з її глибоким соціальним змістом рівнож відповідає розумінню власності в клясократичній ідеології. Право на власність в розумінню клясократичнім накладає на її посідача означені обов'язки, які ростуть пропорціонально до збільшення цієї власності.

В тих важних пунктах є багато споріднення між фашистською конституцією і клясократичним світоглядом. З цього видно, що деякі основні клясократичні ідеї пробиваються в реформістичних рухах західної повоєнної Європи, які на перший погляд ріжняться від клясократичної ідеології. Але з тої споріднености рішуче ще не слідує, що фашистський рух є уже тепер, в нинішній його стадії чистим рухом клясократичним. Між ним і клясократичною ідеологією є ще великі ріжниці. В чім вони полягають?

Щоби зрозуміти, в чім вони полягають, треба усвідомити собі положення в Італії в хвилі повстання фашистського руху. На передодні фашистського руху Італія стояла на порозі комуністичної революції. Здеморалізовані демократичним ладом і з того ладу випливаючою загальною мобілізацією підчас світової війни маси готовили соціальну революцію: здавалося, що революція проти демократично-буржуазного ладу в Італії є неминуча. І саме цей революційний настрій мас використала фашистська організація, але не на це, щоби тільки знищити існуючий лад — а на це, щоби ці революційні гасла і революційний порив мас обернути не тільки на руйнування старого — але й на будову нового ладу. В тім саме лежить велика творча і будуюча сила італійського фашизму. Це внутрішнє завойовання Італії фашистською революцією відбувалося під гаслами національними, які фашизм протиставив інтернаціональному соціалізму. Іншими словами, фашистський рух виріс з італійської державно-національної традиції: вожд фашистів сягнув глибоко в традицію, викликаючи маєстатичні картини римської могутости і збуджуючи містичні почування романської раси.

Цей національний патос італійського фашизму послужив за вірець другим націям. На його наслідуваню є опертий також український „фашизм“ („націоналізм“). Але власне наслідування фашизму серед українських „націоналістів“ вказує на брак у

них розуміння факту, що кожда нація має свої власні, ступени її розвитку відповідаючі, закони перероджування і дозрівання та розвитку, і що перенимання живцем чужих ідеологій і механічне прищиплювання їх на чужий ґрунт може бути погубним для даного громадянства, не говорючи вже про те, що таке наслідування проявів чужого життя суперечить самій ідеї всякого дійсного націоналізму. В конкретнім випадку не можна ніяк порівнювати внутрішнього фашистівського завоювання Італії з державними змаганнями українськими тому, що італійська фашистівська революція захопила націю державну, а революція на Україні має і буде мати як об'єкт — націю недержавну.

Італія уже пережила була тому пів століття свою боротьбу за державу і перейшовши цей процес удержавлення стала повною, завершеною нацією. І тому італійський фашизм має на що опертися своїми всенациональними гаслами: має одне як містично-національне так і расове та територіальне підложжя, сотворене т. зв. італійським рісорджіментом (державним відродженням).

Нема натовість тої одної національної віри в недержавній по нинішній день нації українській. Нема одного расового підложжя, нема культурної та релігійної однастайности, нема одної живої традиції, нема об'єднуючої всіх суттєстії минулих подвигів, котрі хоч приблизно далиб порівнятися з Італією. Брак територіальної свідомости на Україні, цієї передумови державної консолідації, робить неможливим перенимання націоналістичних гасел фашизму. Вони не об'єднують розпорошеного громадянства України в одну національну цілість — бо підложжя для одного націоналізму на Україні ще нема. Вони, противно, заостряють тільки від віків в наслідок недержавности існуючі національні та культурні різниці, різниці, які щойно державно-територіальним методом політичної організації можна усунути, щоб одно тіло національне з теперішньої різнородности витворити.

Але і сам характер італійського націоналізму найбільш віддалений від класократичного способу думання. Він є зброєю в руках фашистівської партії, яка не вийшла з класократичних рам і ще не ввійшла в такі рами. В ній найшли ще прибіжище всі ці охлократичні, від землі та продукції відірвані елементи, як останки італійської революції. В фашистівській партії пробивається час від часу цей охлократичний експанзивний дух, який має характер охлократичний тому, що в ній не витворився ще стабілізований тип осілого хлібороба та продуцента лицаря.

Але в процесі свого розвитку італійський фашизм уже на наших очах класократизується. Він набирає що раз то більше цього внутрішнього морального і убагороднюючого змісту і стремить до сотворення нового, до класократичного типу подібного, державного устрою. І власне від процесу класократизації фашистівського руху залежить ціла його будучність, стабілізація та сила.

(Продовження буде).

З записок гетьманця.

Про активність та про „реальну“ політику в гетьманському рухові.

I.

В розмовах зі сторонніми людьми, а навіть і з гетьманцями, не рідко доводиться почути де докір, де критику, а де нарікання, що „гетьманський рух за мало активний“. — „Теоретично ідея гетьманська обґрунтована добре, але-ж практичне життя вимагає практичної праці.“ — „Гетьманський рух є кабінетний.“ — „Ідеологія гетьманська гарна, але-ж коли та Україна буде, якщо триматися цієї ідеології?“ — Іншими словами: „Чим скорше давайте нам якусь готову Україну!“ — так, наче-би держави та нації „робилися“ на протязі кількох літ, а не творилися цілими десятиліттями, а то й століттями...

Отся нетерпеливість єсть знаменна для українських відносин. Очевидно, що вона, як прикмета способу думання громадянства, ніколи до творчих діл не веде. Вона не допускає доцільности, витревалости, послідовности, характерности, вироблення певного національного духа, що передавався-би з покоління в покоління, — себто якраз всего того, без чого ані держави ані нації сотворити не можна. Зате проявами її єсть: доривочність, непослідовність та недоцільність всякої громадянської діяльности, нічим непогамований дух отаманський та опортунізм. Вона у великій мірі причинюється до народження все „нових та свіжих“, а в дійсности вічно повторюючихся та взаємно себе поїдаючих „орієнтацій“, та з того всего впливаючої безголової ніби-то „активности“, яка громадянство тільки розбиває та розпорошує, а всякий ідейний порив до діла в самих початках його на невдалість засуджує. Кара за таку „активність“: Неможливість збудувати власну державу та націю.

II.

Очевидно, що активність у гетьманському рухові потрібна, бо без неї не тільки гетьманський рух, а всякий рух перестає бути рухом, перестає жити. Це аксіом, що заключений у самому слові „рух“.

Яка-ж має бути ця активність у гетьманському рухові? В чім її суть і які її прикмети?

Звісно, що активність в даній організації, чи в даному рухові, тільки така єсть корисна, а через те і потрібна, яка стремить до досягнення цілей даної організації, даного руху. Щоби бути доцільною, вона мусить бути звернена все в тому напрямі, на ті дороги і засоби, які до досягнення означеної цілі ведуть. Інакше тільки енергія витрачується, а організація, чи рух, не поступають вперед і скорше чи пізніше розлітаються.

В основі гетьманського руху стоїть ідея Української Трудової Монархії. Тільки Українська Трудова Монархія може забезпечити правовість, лад та спокій на Україні та мирне співжиття її мешканців. Метою гетьманського руху, що вийшов з тієї ідеї, єсть: здійснити ідею Української Трудової Монархії на Українських Землях при допомозі створення здорових та міцних клясократичних сил, здібних устоятися і перед капіталістичним і перед комуністичним розкладом. І тому тільки така активність в гетьманському рухові єсть доцільна, отже-ж і потрібна, яка до такої органічної реалізації ідеї Української Трудової Монархії на Українських Землях спричинюється. Отся доцільність це перша передпосилка активності гетьманського руху.

З доцільністю зв'язані дальші прикмети активності гетьманського руху: послідовність і витривалість. Знаємо нашу ціль: реалізація Української Трудової Монархії; знаємо наші засоби до її досягнення: скріплювання клясократичних елементів серед народу Землі Української; знаємо також, який єсть сучасний фактичний стан українського громадянства. Від сучасного стану до цілі далека дорога... Но все-ж таки вихідною точкою для нашої активності являється сучасний стан нашого громадянства. Систематичною та органічною працею мусимо в ньому творити такі цінності, які поступенно перемінювали-б його в державнотворче громадянство, здібне не лиш до територіальної самоуправи, а й до того, щоб політично і культурно асимілювати ті елементи споміж населення України, на яких спірається її колоніальна залежність від зовнішних сил. Єсть кілька фаз, кілька ступнів, по яких мусить пройти потрібна для здійснення нашої Ідеї праця. І треба підчеркнути, що ті різні фази праці стоять у прямому підпорядкованню одна другій так, що одна з другої органічно виходить, та не можна приміром братися до будови другої чи третьої фази, поки нема ще першої. Одною з тих фаз є й приміром територіальна автономія західних Українських Земель. Та сьогодні державнотворчих елементів серед українського громадянства так мало, що коли-б вона сьогодні здійснилася, то — не бувши перед тим як слід органічно підготовлена — вона не тільки не могла-б стати вихідною позицією до дальшої фази державних змагань, але навпаки заініціювала-б тільки конання всякої української

державної думки взагалі серед „реально-політичного“ угодовства. Як хлібороб вперед мусить землю погноїти, потім орати а потім вже сіяти і аж після того жнива збирати, так само і будова держави мусить відбуватися певними, по собі наступаючими фазами. Очевидно, що така праця вимагає багато повздержливості, терпеливості та головно політичного розуму і витривалості. Розуму мусимо вчитися з добрих і злих досвідів нашої власної історії, а витривалість нам мусить дати віра.

Дальшою прикметою активності гетьманського руху мусить бути: опертя виключно на власні моральні і матеріяльні сили. Це підстава, угольний камінь гетьманської ідеології. Тому і вся активність, яка до реалізації нашої ідеї стремить, мусить бути побудована на тім принципі. Тільки така політика єсть дійсно реальною і тільки така праця єсть дійсно практичною, яка стоїть твердо на моральному і матеріальному ґрунті свого власного народу яко самостійний фактор серед блищих і дальших світових сил; але ні „реальною“ ні „практичною“ не є ані така „політика“, що хоче „зробити Україну“ чи то якимись інтервенційними коншахтами, з яких, крім нещастя для рідної землі, ніколи нічого не вийде, чи то „освідомлюваням“ чужинців і „закордонною пропагандою“, ані така, що за матеріяльні засоби для „політиків“ виарендовує „українську справу“ чужим державним інтересам.

З усім вище сказаним тісно вяжеться найважніша прикмета активності гетьманського руху: принциповість. Нас обєднує Ідея, ми їй служимо і хочемо її реалізувати. Всяке відступлення від ідеї, хоча-би воно було звязане з хоч-би яким великим хвилевим „реальним успіхом“, ідею нашу ослаблює та віддаляє нас від нашої мети. Воно веде до безпринциповості, до опортунізму та утилітаризму і в їх наслідку до розєднання, а вкінці до так часто трапляючогося використання ідеї та руху для особистих інтересів провідників такої „активності“. — Це, що активність гетьманського руху мусить бути строго принципова, не значить, що рух той мав-би стояти осторонь від життєвих подій, мав-би замкнутися перед ними в самозадоволеню. Ні!, він мусить іти з життям, та тільки він не сміє „прислухуватися“ до т. зв. „реальних інтересів“; він не сміє поступатися своїм „Я“, своєю ідеєю, перед т. зв. „практичним життям“, він не сміє цим життям бути викривлений та опанований, але навпаки: У всіх біжучих та змінчивих обставинах життя (політичних, соціяльних та економічних) він сам мусить витискати свою печать на тому життє. Отже-ж не в тім заключається практична та реальна політика гетьманського руху, щоби він — поступаючися ідеєю — пристосовувався до хвилевих констеляцій чи орієнтацій та дав себе ними викривити, а в тім, щоби він кожночасні життєві обставини та констеляції зумів сам, згідно зі своєю ідеєю, опанувати. Не можна казати: „Теорія теорією, ідеологія ідеологією,

це все добре, ми — мовляв — її визнаємо, але-ж ми гетьманці-практики, реальні політики, ми мусимо йти з життям та пристосовуватися до обставин“, — бо не ідеологію нам треба підпорядкувати життєвим обставинам, „реальним інтересам“, а треба нам повсякчасні обставини змінювати так, щоб вони відповідали нашій ідеології. І тоді тільки Ідея вдержиться, переживе всякі хвилеві зміни та не розтратиться в суматосі життєвих обставин або в погоні за особистими „реальними інтересами.“ І тоді тільки вона зможе стати цим національним добром, що буде передаватися з покоління в покоління, зможе статися тою живою, життя безупину оформлюючою державною тенденцією, без якої сотворення Держави і Нації не можливе.

III.

Першою-ж фазою нашої, державним потребам Землі Української дійсно відповідаючої, і тому в повному цього слова значінню реальної гетьманської праці мусить бути: Притягнення в наші ряди найблагороднішого елементу споміж нашого народу: Людей войовничих і лицарських, свідомих гідности і чести своєї та Української Землі; людей, що з мірою, цілю і змислом повсякчасно ділають, щоб оформлювати хаотичну дійсність нашу на образ і подобу високих перовзорів життя; людей гордих і свободолюбивих; людей з свідомої і вольної волі своєї, а не з механічної і рабської „дисципліни“, ідейному проводові своєму послушних; людей Ідеї своїй відданих і памяти Духового Провідника свого вірних; людей розумних, широкі горизонти думкою своєю охоплюючих і тому великої, провідної будуччини Вітчизни Української всім серцем своїм бажаючих. З людей цих сформувати живу клясократичну фалангу, перший фундамент під будову Української Держави — ось завдання першої фази гетьманського руху, а виконування цього завдання — ось в сучасну пору розумна активність та правдива реальна праця гетьманського руху.

Prolegomena.*)

Беручись, в перший раз після смерті В. Липинського, за писання статті для нашого органу, мушу почати з питання, якому мій покійний друг і учитель надавав найбільше значіння. Це питання шляхів здійснення нашого хотіння.

„Біда“, казав Вячеслав Казимирович, „якщо Бог не дасть нам сил самим здійснити те, чому я присвятив мої „Листи“. Біда! Бо прийдуть інші, яким не буде діла до сути, яким чуже те Велике, якому я віддав решту моїх малих сил. Прийдуть вони лише, аби використати. Візьмуть вони мої „Листи“, підмостять їх під себе та почнуть судити та рядити... І з всього того, чому я віддав стільки сил, — моїх „Листів“, — залишиться лише ще одна зайва література, ще одна зайва теорія, яким буде відповідати ще одна зайва руйнуюча українська практика. Ці практики гірш ворогів... Ворог не може заволодіти душею. А ці можуть плюнути в душу...“

Як завжди, покійний інтуїтивно відчував правду. Відчував, а в останні часи і бачив, що як його кожночасно стереже смерть, так діло його життя стереже найгірша руїна від рук тих, що вміють лише використовувати і не здібні восприняти його думок всією істотою, всією душею своєю.

І сталося... Смерть взяла його в свої обійми, і проти діла його життя повіяло гниллю і смертю.

І чим більш загрожує ця небезпека, тим більш мусимо ми звернути увагу на себе, аби не уподобитись там „іншим“ і не стати покійному гірш ворогів. Тим більшу увагу мусимо звернути на шляхи, якими підемо, аби вели вони нас в життя, а не в смерть як „тих інших“... Мусимо й пізнати, хто вони, „ті інші.“

Головну увагу звертав Вячеслав Липинський на світогляд, бо в світогляді бачив він ключ не тільки для розв'язання проблеми української недержавности, але і універсальних проблем, стоячих перед людством. В світогляді й треба шукати ключа для розуміння „Листів до братів хліборобів“.

*) Чому Prolegomena? Тому, що кожне слово мусить бути хоч найменшою частиною вступу до Великої Дії на Українській Землі.

Не думав він одначе творити „нового“ світогляду, бо восприйняття річей складається і виховується в русі життя. Не думав він ані створити „нового“ способу думання, ані „нової“ правосвідомости, бо вони органічно народжуються з світогляду. Не хотів він створити ані „нової ідеології“, бо ідеологія є тільки упорядкованим, на підставі правосвідомости, способом думання; ані створити „нових“ методів і способів осягнення, бо складаються вони в процесі упорядковування життя на підставі правосвідомости. Не стремів він нарешті ні до „нового правопорядку“, бо правопорядок, як ріка, повстає з злиття ідеології з методами і способами осягнення.

Вячеслав Липинський взяв на себе завдання більш важке. Він намагався освідомити існуючий світогляд, аби люде, що живуть цим світоглядом, звязались органічно одним способом думання, одною правосвідомістю, одною ідеологією, одним відношенням до методів і способів осягнення, одним гармонійним злиттям всіх цих прикмет світогляду в один Український правопорядок — Українську Державність.

Невидуманих, непорушних, споконвічно існуючих світоглядів є тільки два. Один, що визнає певний космічний, органічний порядок річей. Тому він визнає над чоловіком існування висшого, постійного, всезобов'язуючого і незмінливого закону природи, Закону Божого. Оскільки чоловік ці закони визнає, і їм підпорядковується, остількиж він стає господарем законів людських та господарем над матерією, бо стає вище від неї.

Другий світогляд приймає світ і чоловіка за ряд чисел, з яких розум чоловічий, або „примус“, або „свобода“ можуть робити довільну кількість комбінацій. Тому він визнає над собою лише всезмінливі закони людського розуму. І визнаючи тільки їх, чоловік стає рабом їх матеріального гніту — рабом матерії. Перший світогляд є осілим, другий кочовим. І оскільки в наш вік безапеляційно властвує світогляд кочовий, остількиж вперту працю приклав В. Липинський для освідомлення свого осілого, хліборобського, як він його називав, світогляду.

Отже коли Вячеслав Липинський висловлював необхідність, аби ми самі здійснили наше хотіння, то розумів він під „нами“ тих, що мають осілий світогляд, бо знав, що тільки в цьому випадку може в наслідок освідомлення створитись гармонійне сполучення способу думання, правосвідомости, ідеології, методів здійснення та правопорядку. І знав він також, що коли в одному тільки буде порушена цілість і гармонійність, то все стане обманом, брехнею, крутіством, руїною. Бо „не можна“, казав він, „разом служити Богу і Мамоні“. Не можна здійснити ідеології осілої методами кочовими. Не можна встановити осілого правопорядку кочовим способом думання. Це буде гра,

відповідаюча кочовому світогляду, а не творчість, відповідаюча осілому. Так думав Вячеслав Липинський, коли казав, що хотіння своє ми самі мусимо здійснити.

„Иншими“ вважав Вячеслав Казимирович тих, які не мають осілого світогляду, — кочові елементи та свого роду метисів: скептиків і циніків, що дивляться на світ, на чоловіка, на спосіб думання, правосвідомість, ідеологію, методи здійснення та правопорядок як на числа, як на атрибути, з яких, приймаючи одне чи відкидаючи друге, можна робити довільні комбінації. Тих, що, прийнявши ідеологію осілу, можуть почати здійснювати її без огляду на цілість світогляду. Тих, що, прийнявши форму, байдуже ставляться до суті. Тих, словом, яких не можна освідомити, бо їм самим треба ще переродитись, аби пізнати світогляд і в ньому діяти.

Багато сил поклав Вячеслав Липинський, аби подвигнути цих „инших“ на переродження. Для них створив він легенду гетьманського роду, для них творив ідеалістичні, позитивні та негативні образи, їм твердив про покуту і реабілітацію гетьманства минулого, в надії як іскрою Божою запалити їх на шляхотний порив переродження.

Але знав він і східність кочового, скептичного і цинічного менталітету, знав, що є люди, які вже не можуть переродитись, які можуть тільки перелицюватись. Знав кочову перфідію, і все-ж таки не хотів їй вірити, а вірив у перемогу Духа.

Як показала дійсність в обставинах відірваних, здеклясованих, здеморалізованих людей — це стало донкіхотством.

Світлий Лицарь упав мертвим в боротьбі з перелицюваним на гетьманців гніздом скептичних і цинічних скунксів... Так сталася його найгірша, остання трагедія.

Якіж обов'язки залишились для нас живих?

Один тільки. Гармонійне і в цілості і єдності способів думання, правосвідомості, ідеології, методів і правопорядку перетворення в життя осілого світогляду.

Це вимагає величезної праці над собою і іншими. В цій творчій боротьбі вже впав один із нас. Стаємо йому на зміну і молимо Бога, аби дав нам силу відроджуючу життя і відвагу, що склоняється, але не покидає перед лицем смерті.

А мінь.

24.I.1932.

Слово від Видавництва.

Публікація, яку отсим передаємо в руки українського загалу, була в цілості зложена перед роком, ще за життя бл. п. Вячеслава Липинського, за виїмкою статті Николи Кочубея, яка була написана аж після смерти Покійного.

Технічні труднощі перешкодили тому, щоб цей „Збірник Хліборобської України“ зміг появитися друком раніше. Але події, котрі наступили в українськiм політичнiм життiю від часу смерті бл. п. Вячеслава Липинського, не тільки не зробили цієї публікації неактуальною, а й навпаки potwierдили всі передбачування Покійного.

Публікація ця є призначена для політично і морально нерозложених кругів українського громадянства без ріжниць їхніх переконань. Видавництво, якого заходами вона на світ появилася, вірить, що „Збірник Хліборобської України“ буде скромним причинком до того, щоб ці здорові круги стрепенулися в ім'я направи українських громадських відносин, в ім'я очищення українського громадського життя від тої язви розкладу і особистих інтересів на „політиці“, яка сьогодні прожирася всі українські політичні табори і грозить тим, що політична і особиста корупція „діячів“ доведе Україну ще раз до повного завмертя національного і політичного, завмертя, з якого — якщо воно наступить — уже ніякого воскресення українському народови ніколи не буде.

Очищення Вітчизни нашої, так люто скараної сьогодні за всі вольні і невольні гріхи народу нашого, від язви політичного і особливо морального розкладу є необхідною передумовою того, щоб над українським громадянством запанували не „інтереси“, тільки ідеї. Тільки шляхотне і лицарське стертя між супротивними собі взаємно ідеями і ідеалістами яких-би там не було переконань зможе в будущині упритомнити всій Вітчизні нашої і всьому народови нашому ті правильні шляхи, які зможуть вивести нас із нинішнього, такого для нас ганьби повного стану недержавного народу на рівень Державної Нації.

Ми віримо, що цією одинокою ідеєю, яка серед чесного, лицарського і шляхотного стертя ідей і ідеалістів на нашій Землі вийде побідницею й доведе народ наш до Української Держави, буде наша Клясократично-Монархічна, Гетьманська Ідея, завіщана нам нашим невіджалуваним Духовим Провідником Вячеславом Казимировичем Липинським. Це станеться тоді, коли всі

ми, вірні сторонники, добрі друзі і прихильні симпатии цієї Ідеї нашої, себе самих, всю життєву діяльність нашу, кров нашу і майно наше, повсякчасно, що-денно в жертву цій Ідеї нашої приносити будемо. Лиш те, що своїми власними силами і засобами збудуємо й здобудемо, буде трірко збудоване й здобуте, і тому без нічиєї підтримки з зовні мусимо самі нести на собі справу нашу, поширюючи її лиш до таких меж, які докладно відповідають кожочасній величині духових і матеріяльних сил наших.

Цей скромний „Збірник Хліборобської України“ появився на світ виключно духовими і матеріяльними засобами членів „Брацтва Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців“. В пляні цього „Брацтва“ лежить велика видавнича діяльність, якої метою є піднести загальний рівень політичної культури народу нашого поширенням так перекладничих як і власних фундаментальних творів історичних, політичних, філософічних і ин.. Це піднесення загального духового рівня серед передових кругів українського громадянства „Брацтво У. К. М. Г.“ уважає необхідною передумовою того, щоб народ наш взагалі зміг стати здібним Державну Ідею нашу як слід розуміти і нею в своїх думках і в своєму діланю перепойтись.

В переконанню, що зусилля „Брацтва У. К. М. Г.“ знайдуть прихильний відзвук, Видавництво закликає всіх сторонників, друзів і симпатиків Клясократично-Монархічної, Гетьманської Ідеї, щоб вони прийняли своїми духовими і матеріяльними силами участь у цьому важкому ділі, яке „Брацтво У. К. М. Г.“ несе на собі по заповіту Духового Провідника свого Вячеслава Липинського.

Листи і дописи для слідуючих „Збірників Хліборобської України“, які будуть появлятися неперіодично по мірі засобів „Брацтва У. К. М. Г.“, слід слати на слідуячу адресу:

Dr. W. Kutschabsky,
Berlin-Steglitz,
Ringstrasse Nr. 9/II. r.

Грошеві пожертви, безпроцентові позички з умовою звороту на якийсь означений речинець, членські паї на Видавничий Фонд, які дають право вгляду в діловодство цього Фонду, і всі інші грошеві посилки для „Видавничого Фонду Брацтва У. К. М. Г.“ просяться слати на слідуяче банковеkonto:

Městská spořitelna,
Praha-Vinohrady. — Č. S. R.
(Běž. účet 1049 — R. Metelsky)

При посилці грошей поштовим переказом просяться означення „Běž. účet 1.049 — R. Metelsky“ написати на відтинку переказу.

За інформаціями у всіх цих грошових справах слід звертатися на адресу Скарбника „Видавничого Фонду Брацтва У. К. М. Г.“:

Roman Metelsky,
Praha II.,
Resslova ul. 2.
Č. S. R.

„Видавництво Брацтва У. К. М. Г.“ залишає одначе за собою право не приймати ніяких пожертв, позичок і паїв від осіб, з якими не хоче стояти в політичному контакті. Лісти прийнятих грошових впливів будуть опубліковані в слідуючих „Збірниках Хліборобської України“.

**Видавництво Брацтва Українських
Клясократів-Монархістів, Гетьманців.**

Справлення друкарських помилок.*)

Стор.	Рядок.	Надруковано :	Має бути :
3	4 зн.	публікації.	публікації,
4	12 зг.	хотінъ	хотіннь
	14 "	воплощення	воплощєня
	19 зн.	шо	що
5	1 зг.	залежнть	залежить
7	18 зн.	персоніфікуючого	персоніфікуючого,
9	15 зг.	здатним	здатних
	5 зн.	гетманці	гетьманці
10	4 зг.	уктаїнської	української
12	13-14 "	спільне поповнення зло- чину, страх	спільного поповнення зло- чину страх
	20 "	місті	місці
	13 зн.	відродження	відродження
	1 зн.	поколінъ	покоління
13	20 зг.	ідеалізм,	ідеалізм з реалізмом,
15	8 "	якихсь	яких
	9 "	спрваджувано	спрवादжувано
16	15 зн.	Українському	українському
	5 "	виір	вибір
18	21 "	доржавности	державности
22	20 "	ра взірець	на взірець
	18 "	Присяжних	Присяжних
23	16 зг.	згідно	згідно
	19 "	Липинського	Липинського
	7-6 зн.	шансовъ на на успѣхъ	шансовъ на успѣхъ
24	21 зг.	чрезвычайно	чрезвычайно
26	18 "	семъ часовъ мы. т. е.,	семь часовъ мы т. е.,
	25 "	утра. для	утра для
27	3 зн.	т. е.,	т. е.
28	17 "	„зїзд“ констатує,	„зїзд“ „констатує,

*) За численні друкарські помилки просимо читача вибачення. Умови друку на чужині є занадто несприятливі, щоб видавати українські писання беззакидно. Читача проситься справити ці помилки в тексті передтим, ніж буде його читати.

Особливі труднощі зустріло Видавництво що-до правописі. Такі на-роди як ось англійський, французький, чи німецький зберігають одну правопис десятиліттями, ба й століттями без шкоди для своєї загальної грамотности. Але „поступова“ українська нація вспіла за останні десятиліття, особливож за кілька останніх літ уже стільки разів „зреформувати“ свою правопись, що серед того хаосу, який настав у наслідок цього, уже нікому не відомо, чого триматися. Видавництво було отже зневолене вернути до тої правописі, якої вжито в виданих у 1919—1926-ому р р. „Листах до братів-хліборобів“, щоб не мусіти — як це роблять сьогодні всі інші українські Видавництва — рятувати себе перед цим правописним хаосом видуманням якоїсь окремішної власної правописі. Згідно з цією правописю подвоюються шелестівки *н, л, т, д* перед закінченням *-я* в залежности від наголосу, отже: життя, шукання, але — закінчення, думання. Подвоєні шелестівки остаються в 2. відм. множини, нпр.: питаннь, понятть, але закінчень, думань. У „Вступнім слові“ залишено правопис і інтерпункцію манускрипту бл. п. В. Липинського. У всіх переддрукованих творах (як „Комунікат“ бл. п. В. Липинського і „Комунікат Братства У. К. М. Г.“) збережено правописі дневників, у яких даний твір був друкований вперше. Теж само в переддрукованих листах і документах залишено — і в пізніших „Збірниках“ буде залишено — правописі оригіналу.

(Замітка Видавництва).

29	16 зн.	Козіміровичем	Казіміровичем
32	27 "	членаму	членами
33	5-6 зг.	протилежахнх	протилежахнх
	7 зн.	тілки	тілки
34	7-8 зг.	моїх одностумців	моїх і моїх одностумців
35	14 "	методом	методом,
36	1 "	Монархистів	Монархистів
39	23 зн.	розкладу	розкладу
	3 "	положенню	положенню
40	17 зг.	подобється	подобється
	20 зн.	відношенню	відношенню
	19 "	відношенню	відношенню
	14 "	українцями	Українцями
	1 "	сполучення	сполучення
41	2 зг.	паневропейської	паневропейської
	13 "	польского	польського
	19 "	понять	понятьт
	4 зн.	Аджеж	Аджеж
42	2 "	завжди	завжди
43	16 зг.	повинні	повинніб
	16 зн.	році землі	році, землі
	2 "	цькувань	цькувань
	1 "	оклевечування	оклевечування
44	5 зг.	оклевечування	оклевечування
	14 "	щоб-як на	щоб — як на
	31-30 зн.	населення	населення
	28 "	утяжливото	утяжливого
	21 "	упереджень	упереджень
46	1 зг.	Річи посполитої	Річипосполитої
	21 "	знуцань	знуцань
	23 зн.	жидів	Жидів
	1 "	понять	понятьт
47	5 зг.	нібо-то	ніби-то
	7 зн.	творчости	творчости
48	3 зг.	який	яка
	15-16 "	тілки пів — і чверть	тілки пів- і чверть-інте-
		інтелігентчину	лігентчину
	24 зн.	понять	понятьт
	20 "	завдань	завдань
	11 "	богато	багато
49	22 "	досконалення	досконалення
50	7 зг.	розтягання	розтягання
52	3 "	мадярофільські	мадярофільські
	8 зн.	жидів	Жидів
	4 "	існування	існування
53	10 зг.	шотландці з англійцями	Шотландці з Англійцями
	24 зн.	існуванню	існуванню
	9 "	рішеннях	рішеннях
	4 "	Револуцією	революцією
54	9 "	ропорядимости	ропорядимости
55	12 зг.	Аргон	Арагон
56	4-5 "	освідомлення	освідомлення
	20 зн.	зміцнення	зміцнення
	18 "	істновання	істновання
57	5 зг.	більше менше	більше чи менше
	17-18 "	оформленню	оформленню
59	12 зн.	висяні	весняні
61	8 зг.	синдакалізм	синдикалізм
62	3 "	відкиненню	відкиненню
	16-15 зн.	узглядимо що	узглядимо, що
64	3 "	сотворення	сотворення

З М І С Т.

† Вячеслав Липинський, Вступне слово.

† Вячеслав Липинський, Комунікат.

Комунікат Брацтва Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців.

Під осуд українського громадянства.

Василь Кучабський, Завдання гетьманського руху на Західній Україні.

Володимир Залозецький, Прояви клясократичного світогляду в реформістичних течіях Західної Європи.

Роман Метельський, З записок гетьманця.

Никола Кочубей, Prolegomena.

Слово від Видавництва.

Справлення похибок.

2 руб 25 коп (1986г)

Р
Л 3556

Ціна: В краю 2— зол.; в Чехії 8 ч. кор.;
в Німеччині 1 мар.; в Австрії 2·20 шіл.;
в Америці 30 цент.

1555 151